

Argumenty příznivců a odpůrců návrhů zákona o majetku vdaných žen v Anglii 1855–1882

Eva Bažantová

Univerzita Karlova, Právnická fakulta

E-mail: bazantoeva@gmail.com

ORCID: 0009-0000-2183-7799

Arguments of Supporters and Opponents of the Married Women's Property Bills in England 1855–1882

Abstract:

The article deals with reform initiatives aimed at changing the legal status of married women in the period from the mid-1850s, when the first coordinated efforts to gain more property rights for married women began, to the enactment of the first Married Women's Property Act 1870 and the second Married Women's Property Act 1882, which represented significant milestones in the women's emancipation movement. The aim of the article is to analyze the range of legal, social, economic, ethical, and religious arguments supporting a change in the existing legal status; the views of opponents of the proposed laws on married women's property will also be taken into account.

Keywords: property rights; women's rights; married women's property; Victorian England

Klíčová slova: majetková práva; ženská práva; majetek vdaných žen; viktoriánská Anglie

DOI: 10.14712/2464689X.2026.194

Financování: Tato studie byla podpořena Grantovou agenturou Univerzity Karlovy, projekt GAUK č. 152624.

Úvod

Ke konci 19. století britský právník A. Rackham Cleveland shrnul stav, ve kterém se nacházela společnost a legislativa ohledně práv žen, následovně: „Před devatenáctým stoletím zákonodárny sbor málokdy věnoval ženě [...] diskusi o jejich potřebách nebo se pokusil opravit mnohočetné nespravedlnosti, kterým byla vystavena, zatímco k otázce dát jí jakýkoliv politický status většina zákonodárců taktně mlčela.“¹ V polovině 50. let 19. století byla majetková práva vdáných žen ve všech součástech Velké Británie značně omezena. Neprovdané ženy a vdovy měly téměř stejné právní možnosti při nakládání s majetkem jako muži. Anglické ženy však vstupem do manželství přišly o svou právní subjektivitu, staly se právně podřízené manželovi, jejich movitý majetek, majetková práva i případné výdělků a výnosy z nemovitostí právně náležely manželovi. Zbavení vdáných žen velké části práv, a to nejen majetkových,² je stavělo do pozice druhořadých občanů, stejně tak přinášelo praktické problémy v běžném životě.

Článek se věnuje snahám změnit právní postavení anglických vdáných žen v období od poloviny 50. let 19. století, kdy začaly první koordinované snahy dosáhnout větší majetkové emancipace vdáných žen, do vydání prvního zákona o majetku vdáných žen v roce 1870 a druhého zákona o majetku vdáných žen v roce 1882 (*Married Women's Property Act 1870, 1882*) jako významných milníků emancipačního hnutí žen. Cílem článku je analyzovat škálu argumentů jak právních, tak i sociálních, ekonomických, etických a náboženských, podporujících změnu stávajícího právního stavu; zohledněny budou i argumenty odpůrců navrhovaných zákonů o majetku vdáných žen.

Článek se zaměří na názory a argumenty poslanců, kteří většinou měli právní vzdělání, a na činnost a argumenty aktivistek působících v Anglii, které patřily do tzv. středostavovské společnosti, tj. pocházely z nearistokratických podnikatelských vrstev s dobrým rodinným zázemím, tedy s určitým rodinným majetkem a vzděláním, nikoli však právním. Právě z této střední třídy pocházelo nejvíce požadavků na změnu legislativy ohledně majetkových práv vdáných žen. Ženy ze šlechtických rodin se až na výjimky do emancipačního hnutí neměly potřebu zapojovat, jejich zvláštní (vysoký) společenský status a bohatství jim, pokud o to stály, umožňoval dobově nekonvenční životní styl a využití možností ekvitní ochrany. To, že v této době v čele Velké Británie stála žena, královna Viktorie, nebylo pro emancipační snahy vůbec signifikantní, neboť na královnu se právně, institucionálně a eticky nepohlíželo jako na ženu, ale jako na panovníka v pozici *sui generis*. Ženy z nižších tříd (*working class*) většinou postrádaly vzdělání, volný čas, a hlavně finanční prostředky na aktivistickou činnost.

Článek je založen především na analýze a komparaci primárních zdrojů; jsou využívány záznamy z parlamentních debat poslanců obou komor,³ ve kterých autorka sleduje argu-

¹ CLEVELAND RACKHAM, A. *Woman Under the English Law from the Landing of the Saxons to the Present Time*. London: Hurst and Blackett, 1896, s. 249–250.

² Významná dobová aktivistka B. Leigh Smith Bodichon k pozici vdané ženy dokonce uvedla to, že „ženino tělo patří jejímu manželovi; ona je v jeho opatrovnictví [...]“. BODICHON SMITH LEIGH, B. *A Brief Summary in Plain Language of the Most Important Laws Concerning Women*. London: John Chapman, 1854, s. 6. Podle aktivistky A. Besant manžel nemohl dle práva znásilnit manželku, protože vstupem do manželství mu dala celoživotní souhlas a ztratila právo kontrolovat své tělo. BESSANT, A. *Marriage, As It Was, As It Is, and As It Should Be: A Plea for Reform*. London: Annie Besant and Charles Bradlaugh, 1878, s. 13–14.

³ United Kingdom, *House of Commons*, 3rd Series; United Kingdom, *House of Lords*, 3rd Series.

menty příznivců a odpůrců ženské emancipace, a také průběh a výsledky snah o změnu postavení vdaných žen právní cestou. Dalším primárním zdrojem jsou texty petic a veřejných svolání aktivistek adresované zákonodárcům, záznamy o aktivitách spolků a spisy a články aktivistek a jejich mužských příznivců, ve kterých argumentují, proč by vdané ženy měly získat možnost disponovat se svým majetkem. Z dobové literatury jsou kromě právních knih dále využity spisy filozofa, politického ekonoma a v letech 1865–1868 poslance J. S. Milla (1806–1873) a význačných aktivistek F. Power Cobbe (1822–1904) a B. Leigh Smith Bodichon (1827–1891), která kolem sebe shromáždila okruh stejně zaměřených žen. Ze sekundární soudobé literatury autorka čerpala z knihy kanadské historičky L. Holcombe,⁴ americké právničky a politoložky M. L. Shanley⁵ a britského historika B. Griffina.⁶ Autorka článku se tématu ženských práv ve viktoriánské Velké Británii již věnovala ve své kvalifikační práci.⁷ Soudobá česká historiografie se tématem majetkových práv vdaných britských žen nezabývá.

1. Výchozí právní stav

Základním dobovým rámcem, který v polovině 19. století určoval právní postavení vdané ženy, byla tzv. doktrína *coverture*, která stavěla vdanou ženu do pozice tzv. *feme covert*, právně spadající pod osobu jejího manžela, podle principu, že manžel a manželka jsou v právu jednou osobou, přičemž právní osobnost manželky „překrývá“ manžel. Majetková práva vdaných žen byla určena soudcovským právem v rámci systému *common law* a systému ekvity (*equity*).⁸

Nezpochybnitelnou právní autoritou byl stále i v 19. století právník, poslanec, soudce a oxfordský akademik W. Blackstone (1793–1780), který svými *Commentaries on the Laws of England* z let 1765 až 1769 položil pevné základy výkladu *common law* a všechny čtyři knihy *Commentaries* se staly pevnou součástí univerzitního právnického vzdělávání v Anglii a v Severní Americe. Podle *common law* majetek, který patřil manželovi před svatbou, mu nadále výlučně patřil i po svatbě a veškerý majetek patřící manželce v době jejího sňatku, nebo jí darovaný později, se stal výlučným vlastnictvím jejího manžela stejným způsobem, jako by byl původně jeho vlastním majetkem.⁹ Manžel s ním za svého života mohl volně nakládat a na základě své závěti jej komukoliv odkázat;¹⁰ z majetku hradil závazky, a pokud zemřel bez závěti, jeho vdova si z něj vzala pouze stejný podíl, na jaký měla nárok z dědického řízení bez ohledu na svůj majetkový přínos. Tento systém také znemožňoval vdaným ženám podepisovat smlouvy svým jménem, podat žalobu,

⁴ HOLCOMBE, L. *Wives and Property: Reform of the Married Women's Property Law in Nineteenth-Century England*. Toronto and Buffalo: University of Toronto Press, 1983.

⁵ SHANLEY, L. M. *Feminism, Marriage and Law in Victorian England*. Princeton: Princeton University Press, 1989.

⁶ GRIFFIN, B. *The Politics of Gender in Victorian Britain: Masculinity, Political Culture and the Struggle for Women's Rights*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

⁷ BAŽANTOVÁ, E. *Emancipační hnutí žen ve Velké Británii od 60. let do 80. let 19. století*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova 2023. Některé údaje v článku byly již částečně použity v této práci.

⁸ DICEY, A. V. *Lectures on the Relation between Law and Public Opinion in England During the Nineteenth Century*. London: Macmillan, 1914, s. 371.

⁹ LAWRENCE, B. E. *History of the Laws Affecting the Property of Married Women in England*. London: Reeves & Turner 1884, s. 4.

¹⁰ Institut věna měl trochu jiný majetkový režim, ale to se týkalo především bohatých žen.

svědčit u soudu, sepsat závět' a činit další právní úkony. Vstupem do manželství přišla žena o svá předešlá majetková práva k movitému i nemovitému majetku, k autorským právům, finančním investicím atd., manžel se však stával odpovědným za manželku a její děti (i z předchozích manželství) a také byl zodpovědný za dluhy způsobené manželkou i před vstupem do manželství.¹¹

Pokud chtěla vdaná žena nakládat se svým majetkem, musela se obrátit na ekvitní soud (*Court of equity*). Ekvitní soudy vznikly ve středověku¹² jako druh opravného prostředku. Mohly napravovat případné předchozí tvrdé nebo eticky nemorální rozhodnutí podle *common law*, případně ho doplňovat, kde nebylo právo dostatečné.¹³ *Common law* a právo ekvity měly každý své vlastní soudy.¹⁴ Soudce ekvitního soudu mohl rozhodnout, jaká bude podoba uzavřeného kontraktu mezi stranami, typicky v majetkových záležitostech.¹⁵ Soud mohl pro vdanou ženu vytvořit svěřenecký fond, do kterého se mohl vložit její majetek (nemovitosti, osobní věci, movitý majetek) nebo jeho část, který mohla poté užívat. S touto možností ale bylo spojeno několik obtíží; proces podání podnětu k ekvitnímu soudu byl zdoluhavý, byrokraticky a finančně náročný.¹⁶ Pokud byl majetek ženy, který chtěla do fondu umístit, nižší než 200 liber šterlinků, ekvitní soud se případem nezabýval.¹⁷ Tyto překážky limitovaly značný počet žen, celkově mělo možnost jít k ekvitnímu soudu jen cca 10 % vdaných žen.¹⁸

Ani svěřenecký fond ovšem nezaručoval ženě ochranu jejího majetku, protože mohlo dojít ke špatné správě majetku svěřeneckým správcem. Navrhovaný správce byl uveden v žádosti soudu; pokud nebyl uveden, tak byl správcem automaticky určen manžel ženy.¹⁹ Správce či správci fondu měli jednat v souladu se soudním vymezením majetkového vyrovnání a podle určení ženy.²⁰ Vytvořený svěřenecký fond však neposkytoval vdané ženě úplně stejná majetková práva jako mužům nebo neprovdaným ženám.²¹ Skrz ekvitu získala žena přístup jen k majetku umístěnému ve fondu, nadále nemohla uzavírat smlouvy, které se fondu netýkaly, a muž stále zůstával jejím právním poručníkem.

¹¹ BLACKSTONE, W. *Commentaries on the Laws of England. Book the first*. 9th Edition. London: W. Strahan, 1783, s. 442. Nemovitý majetek vlastněný ženou před uzavřením sňatku zůstal v pozemkových knihách zapsán na její jméno, ale nemohla s ním nijak nakládat a výnosy z majetku šly manželovi.

¹² K vývoji viz SEVERNS, R. *Nineteenth Century Equity. A Study in Law Reform. Part I. The Chicago-Kent Law Review*, 1934, Vol. 12, No. 2, s. 81–106; SEVERNS, R. *Nineteenth Century Equity. A Study in Law Reform. Part II. The Chicago-Kent Law Review*, 1935, Vol. 13, No. 4, s. 305–327; BAKER, J. *An Introduction to English Legal History*. 5th Edition. Oxford: Oxford University Press, 2019, s. 114–125.

¹³ ERIKSON, A. L. *Women and Property in Early Modern England*. London – New York: Routledge, 2003, s. 5.

¹⁴ KUKLÍK, J. *Poodhalené tváře anglického práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 137. Právo ekvity se tím dostávalo do střetu s *common law*, což bylo dobovými právníky opakovaně kritizováno. Oddělení systému *common law* a *equity* skončilo v 70. letech 19. století díky celkové reorganizaci justiční soustavy tzv. *Judicature Acts*.

¹⁵ SEVERNS, *op. cit.*, Part I, s. 83.

¹⁶ SEVERNS, *op. cit.*, Part II, s. 316–317.

¹⁷ BODICHON SMITH LEIGH, *op. cit.*, s. 6.

¹⁸ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 46.

¹⁹ Tamtéž, s. 40.

²⁰ MOZLEY, H. *The Property Disabilities of a Married Woman, and Other Legal Effects of Marriage*. In: BUTLER, J. (ed.). *Woman's Work and Woman's Culture*. London: Macmillan and Co., 1869, s. 192.

²¹ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 44.

Jak *common law*, tak *equity* tedy nahlížely na vdanou ženu jako na někoho, kdo potřebuje ochranu, neboť ženy byly vnímány jako od přírody slabší jak fyzicky, tak i psychicky. Jedním z důvodů, proč ženy vstupem do manželství přišly o svá majetková práva, měla být také ochrana manžela před činy a finančními závazky, které by žena učinila bez jeho vědomí a souhlasu.²² Podle W. Blackstona „toto jsou hlavní právní účinky manželství během období *coverture*, z nichž můžeme pozorovat, že i obtíže, kterým je manželka vystavena, jsou z větší části určeny k její ochraně a prospěchu. Tak ženské pohlaví je v anglických zákonech velmi favorizované.“²³

Nemožnost nakládat se svým majetkem a být samostatným subjektem práva vdané ženy významně omezovala ve všech sférách jejich života a zvyšovala jejich závislost na manželovi.²⁴ Muž měl sice vyživovací povinnost vůči manželce a dětem, ale žena neměla možnost, jak jí právní cestou přímo na manželovi vymáhat. Pokud muž vyživovací povinnost neplnil, nemohla manžela ani žalovat, jelikož neměla vlastní právní subjektivitu a fakticky bylo nemožné žalovat manžela, pod jehož právní osobou spadala.²⁵

Aktivistka F. P. Cobbe ve své eseji z roku 1868 *Criminals, Idiots, Women, and Minors* chtěla provokativním názvem poukázat na to, že zločinci, duševně slabí, ženy a nedospělí jsou „vyloučeni z mnoha občanských, a všech politických práv v Anglii“.²⁶ Stejně tak ženě, „která si je vědoma toho, že nikdy nespáchala zločin; která optimisticky doufá, že není idiot; a která si je až moc jistá, že už není nezletilá – se přirozeně jeví jako nepatřičné jí umístit do skupiny, kde by se jinak stěží ocitla“.²⁷ Na základě toho, jestli by tedy měly být plnoleté vdané Angličanky vnímány jako by byly nezletilé, a tím za právně nezpůsobilé k občanským a politickým právům, spočívala podle F. P. Cobbe podstata sporu mezi příznivci a odpůrci ženských majetkových práv.²⁸

²² MOZLEY, *op. cit.*, s. 186.

²³ BLACKSTONE, *op. cit.*, s. 445.

²⁴ Tento právní stav byl natolik proti mravním zásadám J. S. Milla, že před svým sňatkem s H. Taylor v dubnu 1851 napsal veřejný slib, že se zřiká „odporných práv“ nabytých sňatkem: „[...] celá povaha manželského vztahu, jak je ustaven zákonem, je taková, že jak ona [H. Taylor], tak i já zcela a svědomitě nesouhlasíme, mimo jiné z toho důvodu, že jedné ze stran smlouvy uděluje právní moc a kontrolu nad osobou, majetkem a svobodou jednání druhé strany, nezávisle na jejím vlastním přání a vůli; já, nemající žádný prostředek, jak se legálně zbavit těchto odporných pravomocí [...], považuji za svou povinnost podat formální protest proti stávajícímu manželskému zákonu, pokud takové pravomoci uděluje; a slavnostní slib, že je nikdy v žádném případě a za žádných okolností nepoužiji. A v případě sňatku mezi paní Taylor a mnou prohlašuji, že je mou vůlí a úmyslem a podmínkou zasnoubení mezi námi, aby si ve všech ohledech zachovala stejnou absolutní svobodu jednání a svobodu nakládání se sebou samou a se vším, co jí patří nebo může kdykoli patřit, jako by k žádnému takovému sňatku nedošlo; a absolutně se zřikám a odmítám veškeré nároky, že jsem na základě takového sňatku nabyl jakýchkoli práv.“ ELIOT, H. S. R. (ed.). *The Letters of John Stuart Mill*. Vol. 1. London: Longmans, Green and Company 1910, s. 158–159.

²⁵ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 30–31. Finanční pomoc mohla žena obdržet díky chudinským zákonům (*Poor Law Amendment Act 1834*), ty ale stanovovaly velmi přísné podmínky pro poskytnutí podpory.

²⁶ COBBE, F. P. *Criminals, Idiots, Women, and Minors. Is the classification sound? A discussion on the Laws concerning the Property of the Married Women*. Manchester: A. Ireland & Co., 1869, s. 5.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž.

2. Dobový přístup společnosti k ženám a ideál *domesticity*

V anglické středostavovské společnosti ženy čelily velkému společenskému a ekonomickému tlaku, aby se vdaly, i když tím ztrácely velkou část svých práv. V roce 1871 bylo 87,6 % žen ve věku 45–49 let někdy v životě vdaných.²⁹ Neprovdané ženy byly společností považované za neúspěšné, stavějící se proti „legitimnímu očekávání“, že se žena stane manželkou a matkou. Ženy ze střední třídy se kromě naděje na lepší sociální a ekonomické postavení vdávaly samozřejmě i z osobních citových důvodů, s nadějí na romantické partnerství a lásku.³⁰ Svobodné ženy často zůstávaly v domácnosti svých rodičů nebo bratrů, kde vypomáhaly s chodem domácnosti a s péčí o děti, a pokud se jednalo o rodinu z vyšší střední třídy, mohla být jejich pozice vcelku dobrá.³¹ Stále však bylo na ženy nahlíženo hlavně jako na něčí dcery, neprovdané sestry, tety apod. s pejorativním nádechem. Pokud neměly vlastní příjmy, tak se, vzhledem k omezení dědictví i u svobodných žen, mohly snadno stát závislé na svých mužských příbuzných.³² U žen z pracující třídy bylo manželství často jedinou nadějí na zlepšení životní situace, jelikož mzdy byly velmi nízké a ženy si tak mohly dovolit jen skromné sdílené bydlení.³³

S postupující industrializací a sociálně-ekonomickými změnami se z rodiny kromě sociální jednotky stala i jednotka ekonomická, v rámci které často kromě muže pracovala i žena a děti. Podle cenzu z roku 1851 bylo v Anglii a ve Walesu zaměstnáno 26 % všech žen. Od 40. do 70. let 19. století zaměstnanost žen stoupala, v 70. letech bylo zaměstnáno přes 3 200 000 žen.³⁴ U střední třídy měnilo ekonomickou pozici žen i to, že muži začínali být více zaměstnáni jako placení úředníci namísto provozování živnosti či podnikání a ženy se tak nemohly zapojit do rodinného podnikání jak za života manžela a pokračovat tak např. ve vedení obchodu po jeho smrti.³⁵ Práce žen v domácnosti byla velmi často přehlížena a brána jako něco, co se od manželky inherentně očekává.³⁶

Důležitým myšlenkovým rámcem, který ovlivňoval dobový přístup společnosti k ženám a k možnosti jejich větší právní a společenské emancipace, byly koncepty oddělených sfér (*separate spheres*) a „domáckosti“ (*domesticity*). Koncept oddělených sfér je metaforický koncept fungování společnosti 19. století a genderových rolí spočívající v tom, že existuje „soukromá sféra“, tj. fungování rodiny a domácnosti, a pak „veřejná sféra“, tedy veřejný prostor.³⁷ Tyto sféry měly být od sebe oddělené a ženám náleželo „pobývat“

²⁹ LEWIS, J. *Women in England 1870–1950: Sexual Divisions and Social Change*. Brighton: Wheatsheaf books, 1986, s. 3.

³⁰ PERKIN, J. *Women and Marriage in Nineteenth-Century England*. London: Routledge, 1989, s. 236.

³¹ Tamtéž, s. 226–227.

³² STRACHEY, R. *The Cause: A Short History of the Women's Movement in Great Britain*. London: G. Bell & Sons, 1928, s. 17.

³³ PERKIN, *op. cit.*, s. 126.

³⁴ HIGGS, E. Women, Occupations and Work in the Nineteenth Century Censuses. *History Workshop Journal*, 1987, Vol. 23, No. 1, s. 74. K problematice statistiky ohledně ženské zaměstnanosti a podnikání viz LIESHOUT VAN, C. – SMITH, H. – MONTEBRUNO, P. – BENNETT, R. Female entrepreneurship: Business, Marriage and Motherhood in England and Wales, 1851–1911. *Social History*, 2019, Vol. 44, No. 4, s. 440–468.

³⁵ [ATKINSON, A.]. *The Economic Foundations of the Women's Movement*. London: The Fabian Society, 1914, s. 11.

³⁶ HIGGS, *op. cit.*, s. 64.

³⁷ TINKOVÁ, D. „Oddělené sféry“ – tradiční polarita nebo dědictví 19. století? In: ŘEPA, M. (ed.). *19. století v nás: Modely, instituce a reprezentace, které přetrvaly*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2008, s. 458–459.

pouze v soukromé sféře a ve veřejné sféře, jako např. v politice, hospodářství, podnikání, se neangažovat a přenechat je mužům. Existovaly ženy, kterým toto rozdělení rolí, kdy se mohly realizovat správou a zlepšováním chodu domácnosti, vyhovovalo.³⁸ Vycházely mnohé příručky, časopisy, domácí rádcí apod. utvrzující ženy v tom, že jejich poslání spočívá ve výchově dětí a v péči o rodinný krb a manželské štěstí.

Náhled na muže a ženu jako na entity s rozdílným životním posláním a právy byl zřejmý ve společenských diskusích i v parlamentních debatách při projednávání otázek ženských práv a emancipace. Existovaly však výjimky. Významný filozof a podporovatel ženských práv J. S. Mill se proti tomuto dělení sfér působení mužů a žen vymezil již ve své eseji z roku 1851 *Enfranchisement of Women*, tím, že „ti, kteří tvrdí, že ‚správná sféra‘ pro ženu není politika nebo veřejné záležitosti, ale soukromý a domácí život, [...], ukazují velkou neznalost života a historie“.³⁹ Podle něj bylo ideální uspořádání rodiny a vztahů mezi manželem a manželkou „soužití v lásce, bez nátlaku a síly na jedné straně nebo poslušnosti na druhé“.⁴⁰

Koncept „domáckosti“ (*domesticity*) stavěl příkladné vztahy v rámci rodiny za základní morální imperativ.⁴¹ Ideální žena se měla starat o domácnost, rodinu, být skromná, milující, podporující. Domov se měl stát „skrytí“, ochranou před měnícím se vnějším světem. Důraz na „teplo domova“ se promítl i do zacílení komercializace na ženy a domácnost.⁴² Vycházely příručky péče o domácnost⁴³ či časopisy s tématy pro čtenářky; první levný měsíčník přímo zaměřený na středostavovské ženy byl *The Englishwoman's Domestic Magazine*, masově vydávaný⁴⁴ mezi léty 1852–1879 v Londýně; lze v něm nalézt recepty, rady pro domácí léčení, návody pro výrobu kosmetiky, stříhy, ale i poezii, povídky a historické eseje apod. V prvním čísle je hned redakcí časopisu v úvodu uvedeno, že „pokud je zde jedna věc, na kterou může být Angličan pyšný, je to morální a domácký charakter jeho krajanek“.⁴⁵ Na nižší střední třídu byl zaměřený časopis *Family Herald* (vycházející od roku 1843 skoro sto let až do roku 1940) zdůrazňující roli ženy jako správkyně

Nelze přesně definovat, jaké všechny oblasti by se daly zařadit do tzv. do veřejné sféry, jelikož se „domácí“ a „veřejné“ vzájemně ovlivňovaly a prolínaly, viz např. MURDOCH, L. *Daily Life of Victorian Women*. Santa Barbara: Greenwood Press, 2014, s. xxv–xxvi.

³⁸ PERKIN, *op. cit.*, s. 248–249.

³⁹ MILL, J. S. – [TAYLOR, H.]. *Enfranchisement of Women*. Reprinted from the *Westminster Review*, July, 1851. London: Trübner and Co., 1868, s. 9. Esej seznamovala čtenáře s *National Women's Rights Convention*; toto setkání konané v americkém Worcesteru v roce 1850 vneslo požadavky na získání volebního práva pro ženy, plné zrovnoprávnění žen s muži před zákonem, rovný přístup žen k majetku v rámci manželství a na lepší vzdělání. Všechny tyto požadavky Mill v eseji velmi ocenil. Podle něj by měla Velká Británie následovat americký příklad a měla by začít diskuze o právech a postavení žen.

⁴⁰ MILL, J. S. *The Subjection of Women*. London: Longmans, Green, Reader, and Dyer, 1869, s. 82.

⁴¹ TOSH, J. *A Man's Place: Masculinity and the Middle-Class Home in Victorian England*. New Haven – London: Yale University Press, 2007, s. 27.

⁴² LOEB, L. A. *Consuming Angels: Advertising and Victorian Women*. New York – Oxford: Oxford University Press, 1994, s. 18–19.

⁴³ Jedna z prvních byla v roce 1861 *Beeton's Book of Household Management*, která se v dalších letech dočkala mnoha vydání.

⁴⁴ V roce 1852 začínal magazín s nákladem 5000 výtisků, nejvyšší počet výtisků dosáhl v roce 1857, a to 50 000, viz *Science in the Nineteenth-Century Periodical* in <https://www.sciper.org>.

⁴⁵ [Red.] *The Englishwoman's Domestic Magazine: Practical Information, Instruction & Amusement*, 1852, Vol. 1, s. 1. Na druhou stranu, vycházely i časopisy propagující ženskou emancipaci, např. v letech 1858 až 1864 měsíčník, založený aktivistkami v čele s B. Leigh Smith Bodichon a B. Rayner Parkers, *English*

domácnosti. Ideologie „domáckosti“ byla provázána s identitou anglické střední třídy a jejího nového moderního stylu života, náhledu na muže jako na živitele rodiny a ženu jako matku a pečovatelku.⁴⁶ Ženy podle dobového názoru, a to nejen mužů, ale i některých žen, měly být podřízené a poslušné vůči svým manželům: „Je úkolem muže vládnout a ženy se mu poddat. Musí být považován za pána domu a její povinností je se bez námitek podřizovat jeho přáním [...]. Žena se silným vlastním názorem [...] je vždy předmětem lítosti a opovržení, opovržení za svůj předpoklad a za svou ješitnost, která ji vede k prosazování nadřazenosti nad mužem, největším a nejušlechtilejším božím dílem.“⁴⁷

Podle J. S. Milla ale byla dobová charakteristika žen naprosto uměle vytvořená jako výsledek nucené represe.⁴⁸ Zákony tento nepřirozený pohled na ženy jako na ideál morálky a péče částečně odrážely a současně utvrzovaly daný stav a myšlenkové paradigma, přistupovaly k muži a jeho manželce odlišně, byť k oběma se měly stavět, na základě principu rovnosti lidí před zákonem, stejně. Mill mínil, že „princip, který reguluje stávající společenské vztahy mezi oběma pohlavími – právní podřízenost jednoho pohlaví druhému – je sám o sobě špatný a nyní je jednou z hlavních překážek lidského zdokonalování; a že by měl být nahrazen principem dokonalé rovnosti, který nepřipouští žádnou moc ani privilegia na jedné straně, ani znevýhodnění na straně druhé“.⁴⁹

Harmonie vztahů v domácnosti, založená na tom, že žena se podřídí rozhodnutí muže, byla východiskem pro ospravedlnění toho, že vdané ženy neměly majetková práva a právní subjektivitu, volební právo, ani nárok na svěřeni dětí do péče při rozluce.⁵⁰ Podle F. P. Cobbe byl princip právního systému postaven na sylogismu, že muž, který žije se svou ženou, by měl dostat veškerý její majetek; většina mužů žije se svou manželkou; všichni muži by tak měli mít veškerý majetek svých manželek. Ženy ale nemají žádnou záruku toho, že se o ně manžel postará a téměř žádného zastání, pokud se nepostará.⁵¹

Pro mnoho poslanců v 50. letech 19. století představovala myšlenka, že by mohla vdaná žena nakládat se svým majetkem, narušení tehdejšího vnímání manželství jako jedné osoby (*feme covert*), fakticky by došlo k „přidání“ další právní osoby (manželky), což by vedlo podle nich ke značným problémům včetně právního výkladu a k narušení „pohody domácího krbu“.⁵² Současný historik B. Griffin argumentuje, že ideologie domáckosti začala ve druhé polovině 19. století výrazně ochabovat, což mimo jiné vedlo k ochotě zákonodárců rozšířit ženská práva.⁵³

Woman's Journal, spojený s aktivitami ženského spolku *Langham Place Group*; blíže viz *The British Newspaper Archive* in <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk>.

⁴⁶ BOARDMAN, K. The Ideology of Domesticity: The Regulation of the Household Economy in Victorian Women's Magazines. *Victorian Periodicals Review*, 2000, Vol. 33, No. 2, s. 150.

⁴⁷ SEWELL, S. A. *Woman and the Times We Live In*. 2. vydání. Manchester – London: Tubbs and Brook, 1869, s. 28–29. Autorka knihy Sarah Ann Sewell ji dokonce dedikovala svému manželovi.

⁴⁸ MILL, *op. cit.*, s. 39.

⁴⁹ Tamtéž, s. 1.

⁵⁰ GRIFFIN, *op. cit.*, s. 63.

⁵¹ COBBE, *op. cit.*, s. 11.

⁵² SHANLEY, *op. cit.*, s. 46.

⁵³ GRIFFIN, *op. cit.*, s. 38; s. 63–64.

3. První snahy o změnu, parlamentní Petice a argumenty aktivistek

Jednou z cest, kterou se snažili aktivistky a aktivisté zlepšit postavení žen skrze změnu zákonů, byla snaha přesvědčit zákonodárce, aby sami změnili názor na schopnosti a postavení žen. Kromě Millovy eseje *Enfranchisement of Women* z července 1851, za jejíž spoluautorku později označil Mill svou manželku Harriet Taylor, byla jednou z prvních, kdo na neférovost právního uspořádání vůči ženám upozornila,⁵⁴ aktivistka B. Leigh Smith Bodichon. V roce 1854 vydala stručnou brožuru *A Brief Summary in Plain Language of the Most Important Laws Concerning Women*, ve které shrnula dobový právní stav, který se přímo dotýkal žen. Podotkla, že „žena se 21. rokem života stane nezávislou, s možností nakládat s majetkem, [...] ale pokud se spojí s mužem, tak okamžitě zasáhne zákon“.⁵⁵ Brožura byla psaná s cílem, aby se ženy seznámily se svými právy či spíše s jejich nedostatkem, jelikož aktivistky se domnívaly, že základem cesty k emancipaci žen je jejich vzdělanost, díky které si mohou uvědomit svůj nerovnoprávný status. Spis byl populární, o čemž svědčí i to, že se dočkal dalších dvou vydání.⁵⁶

Aktivistky B. Leigh Smith Bodichon v roce 1855 spolu s A. M. Howitt, C. F. Cornwallis, A. Jameson a B. Rayner Parkes připravily Petici požadující změnu zákonů, která by umožnila vdaným ženám disponovat svým majetkem, a začaly pod ní sbírat podpisy, aby ji mohly předat parlamentu. Autorky Petice pocházely z nekonformního prostředí (unitářství, kvakeři), ze středostavovských vzdělaných rodin, věnovaly se psaní, překládání beletrie, malířství. Snažily se získat podporu více žen (ale také i mužů), rozšiřovat okruh aktivistek a vytvářet kontakty mezi obdobně smýšlejícími ženami a upozorňovat na neférovost zákonů degradujících vdané ženy a komplikujících jim život.

Aktivistky z okruhu B. Leigh Smith Bodichon taktéž shromažďovaly svědectví a následně veřejně mluvily a psaly dopisy či kratší články o konkrétních příkladech, kdy byly ženy připraveny o majetek svými manželi a nemohly se právně bránit.⁵⁷ Zvýšit všeobecné povědomí o útrapách žen bylo důležité pro poukázání na neférovou právní pozici vdaných žen a změnu veřejného názoru a následně přijetí protidiskriminačních zákonů. Tyto snahy daly ženám příležitost povědět svoje zkušenosti a poprvé se ukázalo, že majetkové problémy žen byly četné a týkaly se všech společenských vrstev.⁵⁸ Občanská práva spočívající v právu vlastnit majetek, uzavírat smlouvy, žalovat a být žalován,⁵⁹ nebyla od

⁵⁴ Nelze však nezmínit „skandální ženu“ C. Norton (1808–1877) a její široce známé politické pamflety, které od konce 30. let 19. století upozorňovaly na právní otroctví vdané ženy a ovlivnily přijetí the Custody of Infants Act 1839 a the Matrimonial Causes Act 1857. Ve své brožuře *English Laws for Women in the Nineteenth Century*. London: Printed For Private Circulation, 1854, mimo jiné ukazovala na svém životním příběhu tragický dopad právního systému *coverture* na život vdaných žen a jejich dětí.

⁵⁵ BODICHON SMITH LEIGH, *op. cit.*, s. 13.

⁵⁶ SHANLEY, *op. cit.*, s. 32.

⁵⁷ Ochranu ženám, od nichž odešel manžel s většinou či s celým majetkem a ony byly ponechány bez prostředků a materiálního zajištění, částečně poskytl the *Matrimonial Causes Act 1857*. Opuštěná žena mohla požádat nejnižší smírčí soud (*Police Magistrate Court*) o vydání předběžného opatření, čímž se peníze a majetek, který díky své práci a přičiněním získala po odchodu manžela, považoval za stejný, jako kdyby ho získala jako svobodná, viz CLEVELAND RACKHAM, *op. cit.*, s. 279–280. F. P. Cobbe k tomuto opatření namítala, že stačí, aby se manžel pravidelně vracel domů, aby nebyla naplněna požadovaná lhůta, po které je žena považovaná za opuštěnou, a manžel má stále na majetek nárok. COBBE, *op. cit.*, s. 12.

⁵⁸ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 65.

⁵⁹ Omezení se netýkalo odpovědnosti vdaných žen za trestné činy proti životu a zdraví.

skončení nevolnictví omezena žádné společensko-ekonomické třídě,⁶⁰ vdaným ženám jako skupině ovšem ano.

Ve svém článku ve *Westminster Review* v roce 1856 vzpomínala aktivistka a spisovatelka C. F. Cornwallis (1786–1858) na několik let starý případ herečky Glover, kterou opustil manžel a žil s jinou ženou. Glover byla úspěšná a manžel tak začal požadovat, aby její výděly byly vypláceny přímo jemu. Případ se dostal k soudu a soudce potvrdil, že manžel má na hereččiny peníze právní nárok.⁶¹ Cornwallis také uvedla případ, kdy vdaná žena využila svého talentu a vybudovala velmi úspěšné kloboučnictví, které by jí zajistilo do konce života. Manžel se na jejím podnikání aktivně nepodílel a živily ho ženy výděly. Když manžel zemřel, dozvěděla se manželka, že v závěti odkázal všechen manželkou vybudovaný majetek svým nemanželským dětem a manželka byla ponechána v chudobě.⁶² Jiné ženě, kterou opustil manžel, se dařilo jako pradleně a své značné úspory na stáří uložila do spořitelny. Manžel se o penězích dozvěděl a z banky je bez ženina vědomí vybral a ta se při příští návštěvě spořitelny dozvěděla, že roky strádané úspory jsou pryč.⁶³ Jediným lékem na tyto zla byl podle C. Cornwallis nový zákon.

Ve výše uvedené Petici aktivistky shromážděné kolem B. Leigh Smith Bodichon argumentovaly tím, že na potrestání stále častějších případů domácího násilí zákon pamatuje, ale na ochranu „tvrdě vydřeného výdělu“ žen ne. Pokud vezme muž manželce její příjmy, nemůže se žena dobře postarat o své děti, materiálně a morálně je zabezpečit, muž často tyto peníze propije a děti zůstanou „ponechány napospas pokušením ulice, která je plodná v kriminalitě mladistvých“.⁶⁴

Petice jako argument, že právní změna by byla výhodná i pro muže, také zmiňovala případy, kdy tehdejší zákony naopak škodily manželovi, například tím, že se manžel stával odpovědným za dluhy, které manželka měla ještě před vstupem do manželství, nebo tím, že se manželka mohla zadlužit ve jménu manžela, který pak byl odpovědný za splacení. Petice poukázala na proměňující se roli žen ve společnosti, kdy muži už nebyli jedinými chleboďárci rodiny, a je potřeba, aby se to odrazilo i v platných zákonech.⁶⁵ Taktéž byl zdůrazňován argument, že „od dob moderní civilizace, kdy se rozšiřuje sféra zaměstnání pro ženy, která částečně zlomila jejich finanční závislost na mužích, zároveň byla na výsledek jejich práce uvalena právní ochrana, která zajistí, že poté, co ženy vstoupí do manželství, tak se jejich svoboda neliší od otroka, jehož výděly patří jeho pánovi a ne jemu samotnému“.⁶⁶ Otázka ochrany ženinych příjmů již nebyla pouhou teoretickou otázkou, která by se mohla týkat jen vyšších vrstev společnosti, protože i ženy z nižších vrstev čím dál více pracovaly v továrnách za mzdu.

Stejně tak podle novinářky a básničky B. Rayner Parkers (1829–1925), i když muži v minulosti poskytovali ženám spravedlnost a osobní bezpečnost, tak doba a společnost

⁶⁰ COBBE, *op. cit.*, s. 26.

⁶¹ [CORNWALLIS, F. C.]. The Property of Married Women: Report of the Personal Laws Committee (of the Law Amendment Society) on the Laws Relating to the Property of Married Women. *The Westminster Review*, July–October 1856, New Series Vol. 10, s. 343.

⁶² Tamtéž, s. 343–344.

⁶³ Tamtéž, s. 344.

⁶⁴ Tamtéž, s. 337.

⁶⁵ [CORNWALLIS], *op. cit.*, s. 336–338.

⁶⁶ Tamtéž, s. 338.

pokročily a již nebylo potřeba, aby si „žena kupovala ochranu tím, že se bezpodmínečně vzdá osobní a majetkové svobody, [což jsou] mnohá zla současného práva, které uvrhují majetek a výdělky manželky do absolutní moci manžela“.⁶⁷

Petici, pod kterou sbíraly aktivistky podpisy pouze v Londýně, podepsalo přes 3000 žen,⁶⁸ včetně prominentních žen jako spisovatelky M. Evans (později známou pod pseudonymem George Eliot), spisovatelky a socioložky H. Martineau nebo herečky Ch. Cushman. Většina petentek byla spisovatelkami, literátkami, jelikož literární a překladatelská činnost byla vnímána jako jedna z mála společensky vhodných výdělečných činností pro anglické středostavovské ženy.⁶⁹ Zároveň bylo po celé Anglii vytvořeno více než 70 dalších petic s celkem 26 000 podpisy, které volaly po reformě zákonů o majetku vdaných žen.⁷⁰

4. První legislativní návrhy 1856–1857 a argumenty poslanců

V první polovině roku 1856 výše uvedenou Petici představili v parlamentu H. Brougham v horní komoře⁷¹ a T. E. Perry v dolní komoře⁷² pod názvem *Petition for Reform of the Married Women's Property Law*. Bylo to poprvé, kdy se v parlamentních komorách diskutovalo o stávající právní úpravě a navržené změně majetkových práv vdaných žen.

Předkladatel ve sněmovně lordů H. Brougham (1778–1868) byl bývalý nejvyšší lord kancléř, mezi lety 1810–1830 poslanec dolní komory a v letech 1830–1868 poslanec horní komory, jenž se významně zasadil o přijetí zákona o zrušení otroctví v britském impériu (*Slavery Abolition Act 1833*). Aktivistka a iniciátorka Petice B. Leigh Smith Bodichon se s ním osobně znala díky svému otci Benjaminovi, který byl politikem.⁷³ Brougham spolu s G. W. Hastingsem (1825–1917) založili v roce 1857 *Social Science Association* (plným názvem *The National Association for the Promotion of Social Science*). Byla to významná proreformní organizace fungující v letech 1857–1886, která měla za cíl sdružovat obdobně liberálně smýšlející muže i ženy,⁷⁴ umožnit jim diskusi o různých aspektech dobového života a připravovat možné reformy v oblasti práva, vzdělání, veřejného zdraví apod. Asociace se zabývala i otázkami ženské emancipace (majetkovým právem, volebním

⁶⁷ PARKERS RAYNER, B. The Laws Relating to the Property of Married Women. *The Leader*, 14 February 1857, s. 154.

⁶⁸ Aktivistky cíleně sbíraly pouze podpisy žen, aby daly najevo, že ženy mají zájem se vyjádřit k otázkám, které se jich týkají (majetková práva, od 60. let 19. století i volební právo) a že by se s nimi mělo ve veřejné debatě počítat, viz BAŽANTOVÁ, E. The Movement for Changing the Property Laws of Married Women in England, 1856–1870. In: TAUCHEN, J. – KOLUMBER, D. (eds.). *Edge of tomorrow 2: The next generation of legal historians and Romanists: Collection of Contributions from the 2024 International Legal History Meeting of PhD Students*. Brno: Muni Press, 2024, s. 134.

⁶⁹ SHANLEY, *op. cit.*, s. 33.

⁷⁰ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 70.

⁷¹ *House of Lords Debate*, 14 March 1856, Vol. 141, cc. 120–121.

⁷² *House of Commons Debate*, 10 June 1856, Vol. 142, cc. 1273–1277.

⁷³ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 62.

⁷⁴ Zpočátku Asociaci zaštilil finančně i jako první prezident Asociace zmíněný H. Brougham. Každý rok se konal kongres Asociace v jiném velkém britském městě. Asociace byla rozdělena na sekce podle témat (právo a změna zákonů, vzdělání, reforma vězeňství, veřejné zdraví, životní podmínky). Kromě aktivistek byli členy i významní muži jako např. ministerský předseda J. Russell, reformátor E. Chadwick, významný umělecký kritik J. Ruskin a další umělci, soudci i poslanci.

právem, vzděláváním).⁷⁵ Podpora významných mužů a zvláště politiků byla pro úspěch snahy změnit majetková práva vdaných žen klíčová, jelikož výsledek legislativních změn stál na porozumění a podpoře poslanců.

Při představení Petice v horní komoře parlamentu H. Brougham odsoudil dosavadní právní stav jako hanebný pro civilizovanou společnost, krutý a nespravedlivý, trestající nižší a nižší střední třídu, obzvláště ženy, které se každodenní dřinou snaží uživit sebe a své děti, jelikož je opustil jejich „lenivý nebo prostopášný manžel“ spolu s úsporami, na které měl dle zákona nárok. Ženy podle něj neměly možnost uniknout „tyranii zákona“, leda že by měly dostatečné jmění na to se rozvést.⁷⁶

Poslanec a právník T. E. Perry (1806–1882) při představení Petice v dolní komoře se zaměřil na nesoulad *common law*, který neumožňoval vdané ženě přístup k jejímu majetku, s právem *equity*, který toto umožnit mohl. Kritizoval, že kvůli nákladnosti soudního řízení vypadá, že pro bohaté platí jiné právo než pro chudé, a zároveň existuje velmi početná vrstva obyvatel, tj. střední třída, která nepatří k nejhudší třídě, ale není ani tak bohatá, aby si mohla dovolit jít k soudu ekvity, a proto požadoval změnu legislativy.⁷⁷ I přesto, že T. E. Perry viděl daný právní stav jako neodpovídající moderní době, tvrdil, že mu šlo o to zabránit praktickým problémům z něho vyvstávajícím, ale roli žen v rodině a společnosti razantně měnit nechtěl: „Raději by ženu viděl usazenou v jejím domově, ušetřenou těžkostí života a umožnil jí vytvářet z domova, jakkoliv skromného, místo radosti pro jejího manžela.“⁷⁸

Naopak poslanec za konzervativní stranu a právník R. Malins (1805–1882) odmítl Perryho návrh na legislativní změny, protože to odporovalo nejen anglickému právu, ale i zákonu Božímu. Anglické právo týkající se manželství, jak platí [nyní] je podle něj založeno na nejrozumnějším principu *coverture*. Dále rozebíral jednotlivé, podle něj dostatečné, možnosti ochrany vdané ženy podle *common law* i podle *equity*. Soudil, že „pokud žena nemá v muže plnou důvěru, ať se zdrží sňatku“.⁷⁹ Poslanec za liberální stranu, soudce a právní teoretik J. G. Phillimore (1808–1865) navrhoval, aby (v té době také projednávaném) zákoně o rozvodu manželství se soud při vynesení rozsudku o odluce rovnou vyjádřil i o majetku manželky, ale jinak věřil, že zákonodárny sbor zachová neporušený ideál zájmu mezi manželem a manželkou. Souhlasil s vystoupením kolegy R. Malinse, podle něj je přirozené, ba přímo žádoucí, aby ženy věděly, že pokud jednají hloupě a uzavřou nerozumné manželství, tak musí nést následky.⁸⁰

Právník, politik a poslanec za liberální stranu T. Chambers (1814–1891) namítal, že Perrym zmiňované nešťastné případy se odehrály kvůli porušení morálních a náboženských

⁷⁵ Viz GOLDMAN, L. *Science, Reform, and Politics in Victorian Britain: The Social Science Association 1857–1886*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, s. 1–4; RODGERS, B. *The Social Science Association, 1857–1886. The Manchester School*, 1952, Vol. 20., No. 3, s. 283–285. Asociace dala ženám příležitost mluvit před širokým publikem, což v dané době nebylo tak obvyklé a bylo díky tomu možné získat další aktivistky a podporovatele, viz BLACKBURN, H. *Women's Suffrage: a Record of the Women's Suffrage Movement in the British Isles*. London: Williams & Norgate, 1902, s. 24, s. 130.

⁷⁶ *House of Lords Debate*, 14 March 1856, Vol. 141, cc. 120–121. Do roku 1858 (resp. do vydání *Matrimonial Causes Act 1857*) byl rozvod značně komplikovaný a nákladný a dosáhlo ho naprosté minimum žen.

⁷⁷ *House of Commons Debate*, 10 June 1856, Vol. 142, cc. 1274–1275. T. E. Perry byl na přelomu 40. a 50. let 19. století soudcem Nejvyššího soudu v Bombaji a právní teorií se zabýval i po návratu do Anglie.

⁷⁸ *House of Commons Debate*, 10 June 1856, Vol. 142, c. 1276.

⁷⁹ Tamtéž, c. 1278–1279.

⁸⁰ Tamtéž, c. 1282.

závazků v manželství, ale navržená změna, která by zavedla „principy oddělených práv, zájmů a oddělené právní existence manžela a manželky, by celkově zneplatnila a zničila zákon manželství, co se týká jeho posvátnosti a nedotknutelnosti“.⁸¹

Poslanec T. E. Perry byl realista, věděl, že se předkládaná Petice jako zákon neschválí, ale šlo mu o to, aby se o problému vůbec začalo debatovat. V 50. letech 19. století se začaly parlamentní komise zabývat možností většího sladění *common law* a práva *equity*. Právní postavení vdaných žen bylo důkazem tohoto nesouladu a potřeby ho změnit.⁸² Nešlo tak jen o otázku rovných práv, ale i o otázku fungování právního systému. Při zmíněné debatě souhlasil generální prokurátor A. Cockburn s T. E. Perrym v tom, že pravidla *common law* jsou v nespravedlivá a škodlivá a už se nehodí pro stav tehdejší [moderní] společnosti, ale doporučil mu, aby v danou chvíli nenavrhoval změnu zákona, protože se [jako generální prokurátor] domluvil s lordem kancléřem, který stál v čele sněmovny lordů a zároveň byl soudcem nejvyššího soudu, že oba brzy přednesou parlamentu komplexnější řešení sjednocení *common law* a práva *equity*. Perry souhlasil a svůj návrh na hlasování o usnesení dolní komory parlamentu o tom, že „pravidla *common law*, která dávají veškerý osobní majetek ženy v manželství a veškerý následně nabytý majetek a výdělky manželovi, jsou v zásadě nespravedlivá a ve svém uplatňování škodlivá“ stáhnul.⁸³

Další pokus projednat otázku právního postavení vdaných žen v parlamentu se odehrál za tři čtvrtě roku v únoru 1857, když H. Brougham navrhl ve sněmovně lordů schválit zákon *Married Women's Property Bill* stojící na 3 principech: (i) potvrzení toho, že je potřeba právní změna, jelikož jsou zákony ovlivňující majetek vdaných žen nedokonalé a nespravedlivé, zvláště k ženám z pracující třídy; (ii) novela zákona by měla být založena na principech dovolující každé vdané ženě, pokud není mezi manželi zvláštní vyrovnání (vč. závěti), aby mohla nakládat se svým majetkem a výdělky a dostát svým závazkům, tak jakoby byla *feme sole* (tj. měla právní subjektivitu); (iii) dokud nebude změněn zákon, umožnit vdaným ženám získat soudní cestou ochranu jejich příjmu před výkonem manželových práv.⁸⁴

Při této nové parlamentní debatě H. Brougham, po vzoru aktivistického okruhu B. Leigh Smith Bodichon, začal argumentovat konkrétními případy, kdy ženy utrpěly materiální i psychickou újmu kvůli tehdejšímu právnímu uspořádání. Uváděl případy, kdy například ženu opustil manžel kvůli jiné ženě, a tak si manželka zřídila ševcovství, aby měla malý příjem z výroby dámských bot, ale manžel jejím jménem vybral peníze od zákazníků, prodal její nábytek a odešel zpět za milenkou, nebo případ, kdy urozená žena přišla o peníze manželovými spekulativními investicemi v Austrálii, kam odjel s milenkou.⁸⁵

V debatě poslanec Campbell, zároveň i předseda *Court of Queen's Bench*, Broughamův návrh odmítl, ale uznal, že je potřeba odstranit majetková omezení vdané ženy v případě, že jí manžel opustí nebo týrá a umožnit ženám snazší odloučení od takového manžela, ale jinak se stavěl proti umožnění rozvodu dohodou, protože by to bylo „podvracení domácí zvyklosti obyvatel této země“.⁸⁶

⁸¹ Tamtéž, c. 1283.

⁸² HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 50.

⁸³ *House of Commons Debate*, 10 June 1856, Vol. 142, c. 1277, c. 1284.

⁸⁴ *House of Lords Debate*, 13 February 1857, Vol. 144, cc. 613–614, c. 617.

⁸⁵ Tamtéž, c. 608.

⁸⁶ Tamtéž, c. 619.

Po prvním čtení v horní komoře byl Broughamův návrh odročený a následně byla rozpuštěna dolní komora parlamentu a byly vypsané nové volby, což znamenalo, že zákony, které se neprojednaly do konce volebního období, musela nově zvolená dolní komora parlamentu zařadit na návrh některého z poslanců či jako vládní návrh opět od začátku do nového legislativního procesu od prvního čtení.

V květnu 1857 projednávala dolní komora parlamentu ještě další návrh zákona o majetku vdaných žen předložený opět poslancem T. E. Perryem, který spočíval v tom, že by vdaná žena měla práva a povinnosti k majetku tak, jako měly v té době ženy se svěřeneckým ekvitním fondem. Podle T. E. Perryho byla práva manžela založena na jeho domnělé odpovědnosti za starost o manželku, ale tato odpovědnost byla definována moc široce a nevztahovala se na děti, což bylo nelogické.⁸⁷ Argumentoval také ochranou manžela a odstraněním nespravedlnosti zákona vůči němu, protože manželky by se staly odpovědné za své dluhy vzniklé před manželstvím.⁸⁸

Podle generálního prokurátora R. Bethella by ale navržené změny majetkových práv vdaných žen znamenaly zásah do společenských a politických institucí, umístily by anglické ženy do „silné a nezávislé pozice“, a proto Perry neměl očekávat silnou podporu ostatních zákonodárců.⁸⁹ Poslanec R. Malins, který se specializoval na právo *equity*, byl ochotný umožnit oddělení majetku a práv k němu, jen pokud spolu manželé nežili.⁹⁰ Tím by se mohla žena vyhnout možným praktickým problémům a byla by ochráněna v případě, že jí manžel opustí, ale jinak by nebyl narušený rodinný pořádek.

Poslanec a literát R. Monckton Milnes (1809–1885) jako spolupředkladatel návrhu zákona označil celou problematiku za více sociální problém než právní. Uváděné příklady ze života vdaných žen se podle něj mohou stát kdykoli. Jedním byl případ dámy se značným majetkem, která se provdala za muže, jenž s ní krutě zacházel, opustil ji a zanechal ji téměř bez peněz. Po jeho smrti zjistila, že závěti vše odkázal nemanželskému synovi. Nezáviděníhodná byla i situace ženy, jejíž manžel byl odsouzen za její těžké napadení, ona následně zdělila část majetku po svém otci, resp. její manžel ho jejím jménem zdědil, ale jako odsouzenému za závažný trestný čin majetek propadl Koruně. Podle Milnese by bylo nešlechtné a nemužné se nepokusit zlepšit současný stav vdaných žen.⁹¹

Návrh odmítl generální prokurátor pro Irsko J. Fitzgerald. I když uznával určitou nutnost novelizace, považoval za cíl návrhu způsobit „úplnou právní revoluci, která by narušila všechny vztahy manžela a manželky“, jelikož by se vdaná žena mohla zadlužit, vstupovat do soudních sporů, žalovat a být žalována bez vědomí manžela nebo svěřeneckého správce.⁹²

Perryho návrh se sice dostal do druhého čtení, ale byl odročen a následně bylo projednávání návrhu zastaveno a pozornost parlamentu i veřejnosti se přesunula k zákonu o rozvodu (*Divorce Act 1857*), po jehož schválení roku 1857 bylo jasné, že v dohledné

⁸⁷ *House of Commons Debate*, 14 May 1857, Vol. 145, c. 270.

⁸⁸ Tamtéž, c. 272.

⁸⁹ Tamtéž, c. 275.

⁹⁰ Tamtéž, c. 281.

⁹¹ *House of Commons Debate*, 15 July 1857, Vol. 146, c. 1516–1517.

⁹² Tamtéž, cc. 1521–1522.

době nelze očekávat žádný další pokrok⁹³ v majetkové otázce vdaných žen.⁹⁴ Další návrh zákona o majetku vdaných žen se dostal do parlamentu až po 11 letech v roce 1868 a aktivistky se v mezidobě soustředily na jiné otázky emancipace žen, jako byla problematika zaměstnanosti či vzdělávání žen.

5. Návrhy zákona v 60. letech 19. století a argumenty poslanců

Po schválení druhého volebního zákona (*Representation of the People Act*) v roce 1867, který v Anglii a Walesu výrazně zvýšil počet oprávněných mužských voličů, následným nástupu liberální vlády W. Gladstona a zároveň probíhajících pokusech o prosazení volebního práva pro ženy, se naskytlá příležitost a vhodná atmosféra opět otevřít otázku majetkových zákonů vdaných žen.⁹⁵

Na podzim 1867 aktivistky E. Wolstenholme, J. Butler a J. Bucheret pomohly připravit hlavnímu sekretáři *Social Science Association* G. W. Hastingsovi vystoupení na kongresu Asociace v Belfastu o zákonech o majetku vdaných žen.⁹⁶ V příspěvku zazněl požadavek, aby bylo na majetková práva vdané ženy pohlíženo jako kdyby byla *feme sole*, tak jako tomu bylo například ve státě New York.⁹⁷ Byl v něm taktéž připomenut parlamentní návrh poslance T. E. Perryho z roku 1857.⁹⁸ Členové reformní organizace *Social Science Association* vnímali reformu majetkových zákonů prizmatem liberalismu jako otázku lidské rovnosti a špatně nastavené zákonné regulace.⁹⁹

V obnovených snahách ve druhé polovině 60. let prosadit větší majetková práva vdaných žen hrál důležitou úlohu další spolek, přímo nazvaný *Married Women's Property Committee*¹⁰⁰ se sídlem v Manchesteru. Byl založený v dubnu 1868, aby ve spolupráci s organizací *Social Science Association* podpořil přijetí navrhovaného zákona, neboť právě v dubnu 1868 předložil v dolní komoře parlamentu poslanec za liberální stranu a právník G. S. Lefevre (1831–1928) návrh zákona *Married Women's Property Bill*, připravený právní sekci *Social Science Association*. Návrh byl postavený na principu, že na majetek vdané ženy by bylo nahlíženo jako na majetek neprovdané ženy. Jedním z důvodů předložení návrhu zákona

⁹³ Zákona o rozvodu poskytl vdaným ženám ochranu před majetkovými nároky manžela v případě, že manžel ženu opustil; opuštěná manželka byla chráněna až do doby rozvodu. Toto opatření bylo do zákona vloženo v naději, že uspokojí příznivce reformy majetkových práv a nebudou již prosazovat schválení zákona o majetku vdaných žen. Ženy po rozvodu získaly zpět majetková práva jako neprovdané. HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 102–103.

⁹⁴ STRACHEY, *op. cit.*, s. 76. Veřejnost navíc získala pocit, že ženy, které potřebovaly majetkovou ochranu v případě odchodu manžela, jí rozvodovým zákonem dostaly a v dalších případech by neměly chtít disponovat se „svým“ majetkem, jak bylo vidět ve zmíněných parlamentních debatách. HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 109.

⁹⁵ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 117.

⁹⁶ Tamtéž, s. 125.

⁹⁷ *House of Commons Debate*, 21 April 1868, Vol. 191, c. 1024. Ze států USA mohly vdané ženy nakládat se svým majetkem i ve Vermontu, Pennsylvánii a Massachusetts.

⁹⁸ HASTINGS WOODYATT, G. (ed.). *Transactions of the National Association for the Promotion of the Social Science: Belfast Meeting 1867*. London: Longmans, Green, Reader, and Dyer, 1868, s. 292.

⁹⁹ GOLDMAN, *op. cit.*, s. 124.

¹⁰⁰ Mezi hlavní členy a členky z celkového počtu 43 za celou dobu existence organizace (někteří se připojili až v 70. letech) patřili Elizabeth Wolstenholme, Josephine Butler, Lydia Becker, Frances Power Cobbe, Jacob Bright, Richard Pankhurst, Charles Dilke, viz Members of the Executive Committee of the Married Women's Property Committee, 1868–1882. In: HOLCOMBE, *op. cit.*, [s. 1].

byla nedostatečná ochrana žen bez svěřeneckého fondu, což byla většina vdaných žen. To, že měl manžel kontrolu nad ženiným majetkem „často sloužilo jako stimul k tomu, aby se manžel stal líným, vyhýbajícím se práci či opilcem“.¹⁰¹ Poslanec nechtěl řešit, jestli jsou ženy rovnocenné mužům, ale zrovnoprávnění majetkových práv vdaných a svobodných žen byla podle něj praktická a účelná otázka. Vyzval k odstranění nerovné legislativy, a ženy by si pak samy našly to, „pro co byly od přírody určené“.¹⁰²

Návrh zákona se dostal do druhého čtení, ve kterém se jako další předkladatelé ke G. S. Lefevreovi připojili konzervativní poslanec R. Gurney (1804–1878), jehož manželka byla aktivistka za práva žen, a poslanec za liberální stranu J. S. Mill, jehož zemřelá manželka Harriet Taylor a poté i nevlastní dcera Helen Taylor byly známé obhájkyňe ženské emancipace.

Při druhém čtení návrhu *Married Women's Property Bill* v létě 1868 zazněly oponentní námitky některých poslanců, které se opakovaly z prvního čtení, že zákon o rozvodu již poskytuje určité řešení či že příklad USA není pro Anglii vhodný. Přijetí zákona by podle oponentů znamenalo společenskou revoluci, narušilo důvěru mezi manželi; také že soudobý stav věcí poskytuje manželkám i těm marnotratným „dokonalou beztréstnost“ a že by asi poslancům nepoděkovaly, kdyby mohly být žalovány.¹⁰³ Poslanec G. Goldney (1813–1900) soudil, že je nepochybně těžké, aby opilý manžel mohl kdykoli sebrat výděly ženy, která měla takovou smůlu, že si jej vzala. Řešením by podle něho mohlo být, aby ženě bylo dovoleno si ukládat své výděly do banky, kde by bez jejího souhlasu nemohly být vybrány. Ale pokud by byl návrh zákona přijat, mohlo by to podle něj umožnit podvody, kdy by zadlužený manžel mohl předat své ženě její podíl a zbavit tak věřitele jejich oprávněného nároku. Taktéž se obával, že by návrh vedl k větší míře nemravnosti, kdyby manželka mohla opustit manžela, protože by měla vlastní majetek.¹⁰⁴

Naopak poslanec za liberální stranu a právník T. E. Headlam (1813–1875) vůči oponentům zákona namítal, že na jednu stranu tvrdí, že přijetím zákona by došlo ke společenské revoluci, ale zároveň by zákon neměl dopad na většinu společnosti.¹⁰⁵ Na argument oponentů návrhu zákona, že se jedná o minimum vdaných žen z nižších tříd, uvedl liberální poslanec, obchodník a rejdař G. Melly (1830–1894), že 800 000 žen pobírá týdenní mzdu v továrnách a každá čtvrtá vdaná žena je zaměstnaná ve výrobním průmyslu.¹⁰⁶

Podporovatelé zákona se snažili obavu, že dojde k narušení společenského a domácího řádu rozptýlit, hlavně argumentem, že majetné ženy již mohly získat přístup ke svému majetku rozhodnutím ekvitního soudu a k žádnému oslabení autority manžela nedocházelo.¹⁰⁷ Zákon by zajistil nezávislost žen, a tím by podle liberálního poslance a podnikatele J. Brighta (1821–1899) zvýšil respekt k ženám; ženám by se nekladly překážky v cestě k výdělku a mohly by tak snadněji podporovat své rodiny a umožnit lepší vzdělání dětí.¹⁰⁸

¹⁰¹ *House of Commons Debate*, 21 April 1868, Vol. 191, c. 1020.

¹⁰² Tamtéž, c. 1024.

¹⁰³ *House of Commons Debate*, 10 June 1868, Vol. 192, c. 1353; c. 1355.

¹⁰⁴ Tamtéž, c. 1360.

¹⁰⁵ Tamtéž, c. 1358.

¹⁰⁶ Tamtéž, c. 1360. Stejný údaj se objevil o rok později v diskusi v horní komoře, že podle posledního sčítání lidu bylo v Království 3 miliony vdaných žen, z nichž 800 000 pracuje za mzdu, nebo si vydělávají peníze jiným [poctivým] způsobem, viz *House of Lords Debate*, 30 July 1869, Vol. 198, c. 980.

¹⁰⁷ GRIFFIN, *op. cit.*, s. 64–65.

¹⁰⁸ *House of Commons Debate*, 10 June 1868, Vol. 192, cc. 1363–1364.

Bright upozornil, že se v roce 1857 navrhovaný zákon dostal do 2. čtení velkou většinou hlasů a popíral argument, že by většina žen nebyla pro přijetí zákona, což dokazovalo velké množství podpisů žen pod peticemi donesenými do parlamentu.¹⁰⁹

Generální prokurátor zastupující vládu návrh zákona odmítl s tím, že navrhované změny příliš zasahují do *common law*. Podle něj, proč by se kvůli křivdě, která se děje vdaným ženám z nižší třídy, mělo měnit anglické právo, pokud stačí navrhnout změnu v zákoně o rozvodu? Majetkový režim v manželství není jen na ochranu manželky, ale i manželských dětí. „Je pravda, že manželka se vzdává určitého podílu na svém majetku ve prospěch svého manžela, ale co za to dostane? Dokonalou imunitu vůči dluhům, které si sama nadělala. [...] Pokud má mít nárok na svůj oddělený výdělek, měla by být alespoň stejně zodpovědná za živobytí jeho a své rodiny.“¹¹⁰

Poslanec, filozof a utilitarista J. S. Mill zhodnotil vystoupení některých svých předřečníků¹¹¹ a vyjmenoval, kdo z vysokých politiků je zastáncem návrhu zákona; nejedná se o [právní] revolucionáře, na návrhu pracovali členové *Social Science Association* v čele s význačnými soudci jako L. Peel, T. E. Perry a R. Gurney. Odmítl, že by na vyřešení problému stačil zákon o rozvodu, kdy soudce má právo vydat ochranná opatření chránící výdělek manželky pouze v případě trvalejšího opuštění domova manželem.¹¹² Základní princip návrhu zákona mimo jiné obhajoval příměrem, že na vdané ženy uvalujeme to, co ukládáme jako trest nejhorším zločincům – stejně jako zločinci nejsou vdané ženy schopny vlastnit majetek. Civilizovaná společnost se podle Milla již nenachází v divokých dobách absolutní moci jedné osoby nad druhou a „pouze tím, že lidem budeme prokazovat spravedlnost, můžeme doufat, že zabráníme jejich zasahování do práv ostatních“.¹¹³

Ne všechny návrhy oponentů Mill negoval, naopak přiznal, že „generální prokurátor se jistě trefil do nejslabšího místa návrhu zákona, když poukázal na to, že pokud mají být práva manžela a manželky stejná, měly by být stejné i jejich povinnosti. Pokud se návrh zákona dostane do výboru, bude nutné změnit některá ustanovení tak, aby obě strany měly stejnou povinnost.“¹¹⁴

Hlasování poslanců dopadlo 123 pro ku 123 proti návrhu, ale předseda dolní komory se dle obyčeje přiklonil pro návrh a ten byl postoupen parlamentnímu výboru pro jeho projednání a doplnění,¹¹⁵ ale kvůli blížícímu se vypršení mandátu poslanců ke konci roku 1868 byl návrh zákona předkladateli stažen.¹¹⁶

V únoru 1869 tak musel být v parlamentu znovu projednán návrh (staro)nového zákona, stejného jako ten, který se projednával o rok dříve. Tentokrát návrh zákona předložili

¹⁰⁹ Tamtéž, c. 1361.

¹¹⁰ Tamtéž, cc. 1368–1369.

¹¹¹ Mill vůbec nereagoval na ironické a dehonestující poznámky konzervativního poslance E. K. Karslakeho ohledně svých ekonomických a filozofických spisů a postojů. Podle záznamu Karslake řekl, že si nemyslí, že ctihodný gentleman [Mill] dostatečně docenil rozdíl mezi mužem a ženou v této zemi. Karslake se nepokouší znevažovat spisy ctihodného gentlemana [Milla], protože všichni vědí, že [on] jeden z největších filozofů napsal o ženách ty nejfantastičtější, a dokonce i nejiracionálnější věci. Viz *House of Commons Debate*, 10 June 1868, Vol. 192, c. 1358.

¹¹² Tamtéž, cc. 1370–1371.

¹¹³ Tamtéž, c. 1372.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž, c. 1378.

¹¹⁶ SHANLEY, *op. cit.*, s. 69.

do dolní komory poslanci R. Gurney, T. E. Headlam spolu s J. Brightem.¹¹⁷ Všichni tři se zúčastnili i předchozího projednávání návrhu zákona. Návrh zákona se tentokrát bez problémů dostal do druhého čtení a předkladatel R. Gurney na úvod druhého čtení v dubnu 1869 poznamenal: „Nyní se navrhuje, aby poprvé v historii byl majetek jedné poloviny lidí v manželském svazku této země chráněn zákonem. Až doposud majetek manželky neměl žádnou ochranu před zákonem, nebo spíše, v očích zákona neexistoval. Od okamžiku sňatku manželka ve skutečnosti nevlastní žádný majetek.“¹¹⁸ Poslanec za liberální stranu a soudce G. Jessel (1824–1883) záměrně šokoval tvrzením: „Stávající zákon je pozůstatkem otroctví a sněmovna je nyní požádána, aby zrušila poslední zbytky otroctví v Anglii. ... Přesně takové [jako otroka] bylo postavení manželky podle anglického práva, ... jak mohli vidět ti, kdo si přečetli Blackstoneovu kapitolu o vztazích mezi manželem a manželkou.“¹¹⁹ Debata probíhala v podobném duchu jako při předchozím projednávání, příznivci poukazovali na to, k jakým nespravedlnostem na ženách dochází, proč je potřeba změna zákona a v jakých amerických státech obdobný zákon bez problémů funguje. Pro řadu poslanců podporujících návrh zákona nebyla hlavním důvodem jejich podpory myšlenka narovnání práv žen, ale náprava nemorálního chování mužů, podle nich hlavně z nižších tříd.¹²⁰ Oponent návrhu zákona, poslanec za konzervativní stranu a právník H. Ch. Lopes (1828–1899), namítal proti návrhu zákona, obdobně jako v debatě v minulé dolní sněmovně, že by se výrazně narušila důvěra, která by měla existovat mezi manželem a manželkou a která je základem rodinného štěstí. Rozsáhle na příkladech rozváděl tezi, že zákon chrání manželku před jejím neuváženým chováním. Tvrdil, že mnozí poslanci podpořili navrhovaný zákon, protože si mysleli, že se bude týkat jen majetku chudých vrstev.¹²¹ Zástupce generálního prokurátora J. Coleridge ale popřel, že by mělo jít o zákon o majetku chudých žen, ale že se jedná o otázku majetku všech žen.¹²² Poslanec R. Gurney uvedl, o jakých tragických případech mu vyprávěl jeho poslanecký kolega A. Mundella, který ve své továrně zaměstnával 2000 žen. Mluvil také o konkrétním případě ženy, která pobodala svého manžela poté, co jí mnoho let týral a následně sexuálně obtěžoval jejich dceru. Od manžela odešla a začala si vydělávat, načež jí manžel odcizil její věci a prodal je. Příklad se stal veřejně známým, lidé ženě přispěli penězi na pořízení bydlení, ty jí ale nemohly být předány, protože by se staly manželovými penězi. Peníze tak byly oficiálně v majetku londýnských sherifů, kteří se o ženu a její děti postarali.¹²³ Nejen tento případ podle zastánců návrhu zákona ukazoval, do jakých existenčních, sociálních, finančních a právních problémů se ženy mohly dostat.

Návrh zákona byl ve druhém čtení schválen a opět předložen parlamentnímu výboru. Ten v návrhu zákona změnil určité části, například jako ústupek konzervativcům se změnila preambule z textu, že současný zákon je „v principu nespravedlivý“ na pouhou formulaci, že zákon je potřeba změnit, či byl uveden princip, že se manželé vzájemně nemohou žalovat ohledně majetku, a také, že manželka by nově měla vůči manželovi vyživovací

¹¹⁷ *House of Commons Debate*, 25 February, 1869, Vol. 194, c. 331.

¹¹⁸ *House of Commons Debate*, 14 April 1869, Vol. 195, c. 761.

¹¹⁹ Tamtéž, c. 770.

¹²⁰ GRIFFIN, *op. cit.*, s. 70.

¹²¹ *House of Commons Debate*, 14 April 1869, Vol. 195, cc. 774–779.

¹²² Tamtéž, c. 797.

¹²³ Tamtéž, cc. 764–766.

povinnost.¹²⁴ Poté návrh zákona přešel do třetího čtení v dolní komoře parlamentu, kde byl bez delší diskuse schválen velkou většinou a poslán k projednání do horní komory.¹²⁵ Ve sněmovně lordů se návrh zákona projednal v prvním i ve druhém čtení, při kterém byly hlavně shrnuty poznatky výboru dolní komory a konstatováno, že ustanovení návrhu zákona vyžaduje další projednání.¹²⁶ K odeslání návrhu zákona do výboru ani k hlasování o návrhu zákona již nedošlo a projednávání návrhu bylo zastaveno.

V rámci podpůrné kampaně na podporu zrovnoprávnění vdaných a svobodných žen v nakládání s majetkem spolek *Married Women's Property Committee*, kromě obvyklých aktivit jako psaní dopisů poslancům a sběru podpisů na petice, shromažďování příběhů žen zažívajících těžkosti kvůli nemožnosti nakládat s majetkem, také vytiskl jako brožury výňatky z článků podporujících změnu zákona a části projevů poslanců proslovených v parlamentu při projednávání návrhů zákona o majetku vdaných žen; v roce 1868 spolek rozdál 8000 těchto výtisků, v dalším roce 27 000 výtisků. Členové spolku donesli do dolní komory parlamentu během let 1868–1869 celkem 142 petic s cca 75 000 podpisy a do horní komory 70 petic s 30 000 podpisy.¹²⁷ V roce 1868 si L. Becker (1827–1890), správkyně financí spolku *Married Women's Property Committee*, při sběru 5000 podpisů pod peticí v Manchesteru povzdechla, že to nebyl jednoduchý úkol, protože se mnoho žen bálo podepsat petice ze strachu ze sociální ostrakizace a nesouhlasu rodiny a přátel.¹²⁸ Stejný názor měla i H. Taylor, aktivistka především prosazující zisk volebního práva pro ženy¹²⁹ a nevlastní dcera J. S. Milla, podle které za každou ženou, která má odvahu a možnost podpisem petice veřejně vystoupit na podporu získání volebního práva pro ženy, stojí alespoň 10 dalších žen, kterým „rodinné překážky nebo bojácnost ze zvyku zabraňují vyjádřit svůj názor“.¹³⁰

V době projednávání návrhů zákona o majetku vdaných žen v letech 1868–1870 o dané věci samozřejmě psal tisk, neboť téma zajímalo i jejich čtenáře. Největšími oponenty navrhovaných změn byly noviny *Saturday Review*. Ve významných *The Times* se otiskovaly i části projevů poslanců. Zde během cca 2 let došlo k proměně rétoriky, od neústupné opozice až k podpoře návrhu zákona v roce 1870.¹³¹

6. Zákon o vlastnictví vdaných žen 1870

Úspěch dlouholeté snahy o přijetí zákona o majetku vdaných žen se po několika pokusech dostavil až v roce 1870, ovšem ne bez dalších překážek. Vzhledem k velké úpravě návrhu zákona z roku 1869 parlamentními výbory, navrhli opět R. Gurney, T. E. Headlam a J. Bright původní (nezměněný) návrh zákona znovu v roce 1870. I když se jednalo

¹²⁴ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 170.

¹²⁵ *House of Commons Debate*, 21 July 1869, Vol. 198, cc. 401–405.

¹²⁶ *House of Lords Debate*, 30 July 1869, Vol. 198, cc. 979–984.

¹²⁷ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 144–145.

¹²⁸ WILLIAMS, J. *The Great Miss Lydia Becker: Suffragist, Scientist & Trailblazer*. Yorkshire – Philadelphia: Pen & Sword History, 2022, s. 140.

¹²⁹ O rané fázi snah o zisk volebního práva pro ženy viz BAŽANTOVÁ, E. Počátky hnutí za získání ženského volebního práva ve Velké Británii v druhé polovině 60. let 19. století. *Právněhistorické studie*, 2022, roč. 52, č. 3, s. 131–141.

¹³⁰ [TAYLOR, H.]. The Ladies' Petition: Petition presented to the House of Commons by Mr. J. Stuart Mill. *The Westminster Review*, January–April 1867, New Series Vol. 31, 1868, s. 64.

¹³¹ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 145.

o stejný návrh jako v roce 1869, muselo opět dojít k zopakování všech kroků legislativního procesu, jelikož to byl formálně úplně nový návrh. V únoru 1870 navíc navrhl oponent reformy konzervativní poslanec H. C. Raikes (1838–1891) druhý zákon o majetku vdaných žen.¹³² Ten měl fungovat na principu, že majetek vdaných žen bude nejlépe ochráněn ne tím, že by se jim přičky stejná majetková práva jako neprovdaným ženám, ale tím, že by všechny vdané ženy měly svůj majetek v separátním fondu. Pokud by manželé mezi sebou neměli dohodu, správcem fondu s omezenými pravomocemi by byl automaticky manžel. Žena by mohla získat ochranu u soudu hrabství, pokud by po půl roku vydělávala vyšší částku, než byla polovina výdajů rodiny, mohla by požádat o ochranný příkaz, a poté by k majetku získaném po vydání toho příkazu měla přístup jako by byla neprovdaná.¹³³

Z obavy, aby nebyl Raikesův návrh schválen, spolek *Married Women's Property Committee* zaslal do dolní komory parlamentu dalších 250 petic s celkem 46 000 podpisy vyjadřujících podporu Gurneyho návrhu, tj. tomu návrhu, jehož přijetí ženy navrhovaly a podporovaly již dva roky. Ženy peticemi chtěly dát najevo, jaký zákon chtějí a proč se nespokojí s Raiksovým návrhem, který nedával ženám dostatečně rovnou zákonnou pozici.¹³⁴ Právník, soudce a manžel jedné z aktivistek A. Hobhouse (1819–1904) napsal článek s názvem „On the Forfeiture of Property by Married Women“ (O propadnutí majetku vdaných žen), který vydala *Committee* pro podporu Gurneyho návrhu ještě před projednáním zákonů v parlamentu jako brožuru.¹³⁵ Podle A. Hobhouse byl Raikesův návrh špatný z několika důvodů: ženin majetek by stále mohl být zneužíván buď jejím manželem, nebo jiným poručníkem; posouzení toho, jestli žena vydělává více než 50 % z výdajů rodiny by záleželo jen na interpretaci soudce a může to být rozporováno, navíc pro mnohé by byl problém zaplatit náklady za takové soudní řízení; podmínka toho, aby mohla žena svobodně nakládat se svým majetkem v závislosti na výdajích rodiny, byla „groteskní a rozmarná“ a ochranné příkazy mohly být zrušeny.¹³⁶

V květnu 1870 byly oba návrhy zákonů, jak obsahově původní návrh z let 1868–1869, tak Raikesův protinávrh, projednány v dolní komoře ve stejný den v tomto pořadí. Podle předkladatele R. Gurneyho by staronový návrh zákona pro bohaté moc nezměnil, jelikož by jim umožnil i nadále uzavírat separátní dohody o majetku v manželství, ale jak podotýká, ty bylo výhodné uzavírat, jen pokud byl člověk opravdu hodně bohatý. V roce 1868 byl R. Gurney členem parlamentního výboru, který projednával tehdejší (totožný) návrh zákona. Výbor vyslechl řadu lidí různých povolání a společenských tříd ohledně jejich zkušenosti s praxí ohledně nakládání s majetkem vdaných žen, a všichni se měli shodnout na tom, že je páčáno velké zlo. Gurney také sám znal velké množství případů, kdy manžel vzal ženě její vydělané peníze a všechny je propil či je vybral z banky a utratil je.¹³⁷

Poslanec H. C. Raikes namítal, že vláda slíbila nejprve udělat právní reformu, která by sladila *common law* a právo ekvity, která by se týkala i práva ohledně majetku vdaných žen, a proto by se mělo projednávání zákona pozdržet. K dříve řečeným argumentům, že

¹³² *House of Commons Debate*, 14 February 1870, Vol. 199, cc. 284–285.

¹³³ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 171–172.

¹³⁴ Tamtéž, s. 172.

¹³⁵ HOBHOUSE, A. *On the Forfeiture of property by Married Women*. Reprinted from the *Fortnightly Review*, with an Appendix. Manchester: A. Ireland & Co., 1870.

¹³⁶ Tamtéž, s. 13–15.

¹³⁷ *House of Commons Debate*, 18 May 1870, Vol. 201, cc. 880–882.

v některých amerických státech již oddělení majetku manželů funguje bezproblémově, Raikes podotkl, že „v Americe manželé a manželky žili v hotelech, bez pohodlí domova, jemuž se Anglie tak těší, a s naším případem se to tedy nedá srovnávat“.¹³⁸ Podle Raikes by jeho protinávrh spočívající v ustanovení opatrovníka majetku uchránil ženu nejen před chamtivostí manžela, ale i před její ochotou dát majetek manželovi,¹³⁹ tj. že by jí chránil i před sebou samou. Vzhledem k tomu, že ve většině případů by byl opatrovníkem automaticky manžel, a snaha se u soudu domoci ustanovení jiného opatrovníka by nebyla bez překážek, byl tento Raikesův argument lichý. Ochrana ženy před její vlastní marnotratností, důvěřivostí či hloupostí, která by vedla ke ztrátě jejího majetku a poškození celé rodiny, se jako hlavní argument odpůrců návrhu zákona objevil v parlamentních debatách zřídka; zásadně zazněl jen ve výše uvedeném vystoupení poslance Raikese v roce 1870 a poslance Lopese v roce 1869.¹⁴⁰ Většinou odpůrců spíše vadilo narušení dosavadní praxe, navrhovaná změna pro ně byla moc velká a náhlá, obávali se ztráty autority manžela, změny fungování rodiny¹⁴¹ jako jedné ekonomické jednotky, či dokonce někteří poslanci neviděli pro změnu reálný důvod. I proto také jako jedna z přesvědčovacích taktik pro získání souhlasu s návrhem zákona bylo přinášet svědectví o konkrétních, často šokujících případech toho, jak manžel okradl manželku, ale bylo to fakticky v souladu se zákonem. Gurneyho návrh byl ve třetím čtení 30. května 1870 schválen, přesunul se k projednání do sněmovny lordů¹⁴² a Raikesův (proti)návrh byl z popudu J. Brighta odročen o půl roku.¹⁴³

Ve sněmovně lordů zaznívaly k návrhu zákona z větší části kritické hlasy, a když následně zástupci *Married Women's Property Committee* požádali, aby mohli vystoupit před výborem sněmovny lordů, který zákon projednával,¹⁴⁴ byli odmítnuti. Výbor navrhl znatelné změny oproti původnímu návrhu; návrh zákona, jak byl původně předložen a jak prošel dolní komorou sněmovny, se pokoušel zcela zrušit *coverture*. Stanovil, že „vdaná žena je způsobilá držet, nabývat, zcizovat, nakládat a odkazovat nemovitý i movitý majetek, uzavírat smlouvy a žalovat a být žalována, jako by byla svobodnou ženou“, nicméně sněmovna lordů tento text odmítla a návrh přeformulovala.¹⁴⁵ Podstatná změna provedená horní komorou spočívala v nahrazení slov „jejího vlastního majetku“ na „majetek určený k jejímu samostatnému užívání“. Návrh zákona upravený parlamentním výborem sněmovny lordů následně horní komora parlamentu ve třetím čtení 22. července schválila, dolní komora změny provedené horní komorou akceptovala 3. srpna a po schválení královnou zákon *Married Women's Property Act 1870* vešel 9. srpna 1870 v platnost a současně v účinnost,¹⁴⁶

¹³⁸ Tamtéž, cc. 888–889.

¹³⁹ Tamtéž, c. 889.

¹⁴⁰ *House of Commons Debate*, 14 April 1869, Vol. 195, c. 775.

¹⁴¹ Příkladem za všechny může být Raikesovo prohlášení, že by přijetí zákona „narušilo klid každé rodiny, a navždy zničilo existující zájmy mezi manželem a manželkou, kteří byli až doposud vnímáni jako základ křesťanské rodiny a charakteristika anglické společnosti ... Sněmovna [by vytvořila] nepřírozenou rovnost mezi muži a ženami.“ Viz *House of Commons Debate*, 18 May 1870, Vol. 201, c. 889. Srv. repliku J. S. Milla: „každá skutečnost, která nesnese žádnou jinou obhajobu, je nám vždy předkládána jako náboženské příkázání.“ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 151.

¹⁴² *House of Lords Debate*, 21 June 1870, Vol. 202, c. 600.

¹⁴³ *House of Commons Debate*, 18 May 1870, Vol. 201, c. 893.

¹⁴⁴ Tamtéž, Vol. 203, c. 395.

¹⁴⁵ LAWRENCE, *op. cit.*, s. 4–5.

¹⁴⁶ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 176–178.

pod dlouhým názvem *An Act to Amend the Law relating to the Property of Married Women*. Zákon platil pro Anglii, Wales a Irsko, ale nevztahoval se na Skotsko.

Přijatý zákon stanovoval, že „mzda a výdělky jakékoliv vdané ženy, které získá po přijetí tohoto zákona [9. srpna 1870] v jakémkoliv zaměstnání [...] a také jakékoliv peníze nebo majetek, který získá skrze své literární, umělecké, nebo vědecké schopnosti, stejně jako investice těchto příjmů nebo majetku, se považuje za majetek určený k jejímu samostatnému užívání, nezávisle na ... [svém] manželovi.“¹⁴⁷ Vdané ženy nově mohly být akcionářky a mohly jim být vypláceny dividendy, mohly uzavřít životní pojistku, dostat vyplacenou životní pojistku manžela. Zákon nebyl retroaktivní, vztahoval se jen na nové výdělky a příjmy, které žena vydělala či dostala po 9. srpnu 1870.

Podle původní právní úpravy zděděný majetek vdané ženy přecházel na manžela (tj. vdané ženy nemohly za života manžela přijmout dědictví do svého vlastnictví) a jí se vrátil pouze, pokud manžela přežila. Po přijetí *Married Women's Property Act 1870* mohla vdaná žena dědit osobní majetek, půdu nebo peníze od svého příbuzného do výše 200 liber šterlinků¹⁴⁸ a následně s dědictvím dále nakládat. Pokud však mělo dědictví vyšší cenu, bylo předáno opět manželovi.¹⁴⁹ Co se týkalo majetku ženy, který získala před uzavřením manželství, mohla s ním – po souhlasu manžela – sama nadále disponovat. Manžel přestal být odpovědný za dluhy, které ženě vznikly před vstupem do manželství,¹⁵⁰ a žena byla odpovědná za své vlastní dluhy vzniklé v rámci jejího odděleného majetku.¹⁵¹ Vdané ženy také nově měly ve specifických případech vyživovací povinnost ke svému manželovi a dětem, k čemuž E. Wolstenholme namítala, že to není fér, když zároveň jediným zákonným rodičem a poručníkem dítěte je jeho otec.¹⁵²

Married Women's Property Act 1870 sice změnil právní postavení vdaných žen, ale ne v takové míře, jak emancipační hnutí chtělo a doufalo. Podle zákona nebylo na ženin majetek nahlíženo jako na majetek *feme sole*, tak jak původní záměr návrhu zákona předpokládal, ale jako na oddělený majetek určený k samostatnému užívání, a navíc se to netýkalo veškerého majetku (viz omezená výše dědictví a nutný souhlas manžela s užíváním majetku nabytého před svatbou). Šlo o jakýsi druh fiktivního oddělení samostatného výdělku a dědictví do 200 liber šterlinků, který ale neposkytoval rovnoprávné zacházení s majetkem, jaké měly neprovdané ženy a vdovy. Jako ústupek pro poslance, kteří si mysleli, že vdané ženy potřebují více chránit než mít rovná práva, byla žena v případě uzavření smluv odpovědná do výše svého osobního majetku, ale nebyla osobně odpovědná, takže

¹⁴⁷ An Act to Amend the Law relating to the Property of Married Women (33 & 34 Vict., c. 93), in: *The Public General Statutes Passed in the Thirty-Fourth Years of the Reign of Her Majesty Queen Victoria*, London 1870, s. 577–578.

¹⁴⁸ Tato suma byla zvolena proto, že princip celé reformy byl přejatý z pravidel ekvity, podle kterých soud vůbec neprojednával možnost vytvoření separátního fondu pro manželku, pokud se jednalo o majetek nebo dědictví menší než 200 liber šterlinků a celou sumu tak dostával manžel, viz HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 180.

¹⁴⁹ *An Act to Amend the Law relating to the Property of Married Women* (33 & 34 Vict., c. 93), s. 578–580.

¹⁵⁰ Toto ustanovení však bylo změněno v roce 1874, kdy parlament schválil novelu zákona *Bill to Amend Married Women's Property Act 1870* (37 & 38 Vict., c. 50), která činila manžela odpovědným za předmanželské dluhy jeho manželky v rozsahu majetku, který nabyl sňatkem.

¹⁵¹ *An Act to Amend the Law relating to the Property of Married Women* (33 & 34 Vict., c. 93), s. 581.

¹⁵² HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 181. Toto bylo částečně změněno *Custody of Infants Act 1873* a *Infant Custody Act of 1886*, který právně umožňoval matce (pokud o to požádala rozvodový soud) mít dítě do určitého nízkého věku v péči po rozvodu.

nemohla být uvězněná ve vězení pro dlužníky či nucena si dluh odpracovat.¹⁵³ Majetek získaný na dluh nespadal do majetku k samostatnému užívání, tudíž nebyl ženy, a tak za něj nemohla být dlužná a odpovědná.¹⁵⁴ Problematická byla také fráze „mzda a výdělek jakékoliv vdané ženy, které získá po přijetí tohoto zákona“, jelikož to znamenalo, že peníze vydělané před 9. srpnem 1870 stále plně náležely manželovi (pokud žena neměla dříve zřízený svěřenecký fond), stejně jako peníze, které si našetřila před vstupem do manželství. *Married Women's Property Act 1870* byl promarněnou šancí na majetkovou emancipaci vdaných žen a dosáhl jen poloviční reformy, ale jednalo se v dané době o kompromis.

7. Zákon o majetku vdaných žen 1882 a zánik *coverture*

Mnoho aktivistek a jejich příznivců sice považovalo *Married Women's Property Act 1870* za obrovský úspěch, ale zákon nebyl retroaktivní a týkal se jen budoucích výdělků a menších dědictví vdaných žen. Emancipační hnutí nebralo zákon z roku 1870 jako definitivní a chtělo dál bojovat za změnu zákona o majetku vdaných žen. V únoru 1873 se pokusili poslanci J. H. Palmer (1808–1884), J. Bright a další předložit novelu zákona v podobě původního znění návrhu z roku 1870 před zásadní změnou provedenou výborem horní komory; ten samý pokus následoval v prosinci 1878. V obou případech návrh na režim *feme sole* i pro vdané ženy ani nepostoupil do horní komory parlamentu.¹⁵⁵

Zvláště po nástupu konzervativní vlády v roce 1874 nebyla příznivá doba pro reformu,¹⁵⁶ pro kterou také řada lidí ani neviděla důvod. Zdálo se jim, že zákonem z roku 1870 byla docílena rovnost ohledně majetku vdaných a neprovdaných žen, nebo alespoň byly napravené křivdy na vdaných ženách z pracující třídy. Přesto spolek *Married Women's Property Committee* fungoval dál a agitoval za změnu, stále se v něm angažovali J. Butler, manželé Brightovi a právník R. Pankhurst. Během let 1875–1882 *Married Women's Property Committee* sesbírala na 60 000 podpisů pod více než 1600 petic, nadále tiskla letáky, brožury, pamflety,¹⁵⁷ ale vzhledem k tomu, že 80 poslanců podporujících změnu zákona v letech 1868–1870 již nebylo na období 1874–1880 znovu zvoleno, šance na změnu zákona nebyla velká. Spolek *Married Women's Property Committee* nadále spolupracoval se *Social Science Association*, na jejích kongresech se řešilo i majetkové právo vdaných žen,¹⁵⁸ ale ke konci 70. let 19. století už neměla Asociace takové významné a vlivné postavení jako v předchozí době.

V roce 1880 vyhrála volby liberální strana a z 652 poslanců dolní komory považovala *Married Women's Property Committee* 300 poslanců za příznivce změny zákona o majetku vdaných žen a u 100 poslanců nepředpokládala, že by se stali odpůrci nového návrhu

¹⁵³ SHANLEY, *op. cit.*, s. 68; s. 71.

¹⁵⁴ Soud v roce 1878 v případě Hancock v. Lablache rozhodl, že vdaná žena nemohla být žalována za dluhy vzniklé za dobu manželství, pouze za dluhy vzniklé před jeho uzavřením, viz HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 182.

¹⁵⁵ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 254–255.

¹⁵⁶ Lordem kancléřem byl H. McCalmont Cairns, který byl jako zpravodaj v horní komoře odpovědný za většinu změn v návrhu zákona v roce 1870, tj. byl odpůrce větší rovnoprávnosti žen.

¹⁵⁷ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 184–186.

¹⁵⁸ Na kongresu v Dublinu v roce 1880 vystoupila E. Wolstenholme, příspěvek o majetkových zákonech měl i skotský advokát J. Boyd Kinneer, in *Transactions of the National Association for the Promotion of the Social Science: Edinburgh Meeting 1880*. London 1881, s. 181; s. 270.

zákona.¹⁵⁹ V květnu 1880 změnu zákona navrhli poslanci G. Anderson pro Skotsko a J. H. Palmer s J. Brightem pro zbývající části království. Návrh novely, či spíše koncepčně návrh nového zákona, zůstal u původní myšlenky, že by se na majetek vdané ženy pohlíželo jako na majetek *feme sole*. Palmer poslancům zopakoval historii reformních snah od roku 1869, zdůrazňoval nespravedlnost *common law* v otázce majetku vdaných žen, jež se neomezuje jen na chudé ženy, což Palmer dokazoval konkrétními příklady.¹⁶⁰ Generální prokurátor H. James přislíbil jménem vlády návrhu podporu, pokud budou zohledněny některé praktické obchodní otázky (aby ženy ručily za své podnikání včetně možnosti bankrotu, aby ze svých aktivit platily daně a žádal lépe promyslet možnosti žalob).¹⁶¹ I další poslanci ve druhém čtení vyjádřili podporu návrhu a dávali připomínky, na které předkladatel H. Palmer reagoval, že ve výboru rád učiní ústupky v rozumném souladu s principy návrhu zákona tak, aby zákon byl dobrý a srozumitelný. Poslanec S. Lefevre, který byl předkladatelem návrhu zákona o majetku vdaných žen v roce 1868, zrekapituloval legislativní cestu tehdejšího návrhu až ke schválení *Married Women's Property Act 1870*. Připustil, že byl tehdy nucen souhlasit se značnými změnami, které provedl výbor horní komory, což zhoršilo podmínky aplikace zákona. Zákon podle něj jistě vedl k obrovskému množství soudních sporů, ale ve Sbírce zákonů neexistoval uspokojivější zákon. Podle poslance se žádný z [tehdy] předpovězených zlých skutků nestal, a proto je sněmovna oprávněná jít ještě dál tak, že již manželství nebude považováno za akt konfiskace majetku manželky ve prospěch jejího manžela.¹⁶²

Ve druhém čtení byl návrh schválen,¹⁶³ ale návrh zákona nepostoupil dále parlamentním legislativním procesem z důvodu procesního „pravidla půl jedné“ (*half-past twelve rule*). To stanovovalo, že návrh zákona od nevládních poslanců nemohl být projednáván v dolní sněmovně po tomto večerním čase, pokud bylo avizováno, že proti danému návrhu bude mít jakýkoliv poslanec námitky.¹⁶⁴ Palmer svůj návrh stáhl a skotský Andersonův návrh zamítl parlamentní výbor.

Vzhledem k tomu, že se „pravidlo půl jedné“ netýkalo vládních a finančních návrhů a zvláště k tomu, že v dané době byla většina projednávaných návrhů zákonů vládních, bylo jasné, že na návrhu musí zastánci reformy spolupracovat s vládou, aby návrh změny zákona dostal potřebný prostor k debatě a šanci postoupit všemi zdoluhavými kroky legislativního procesu.¹⁶⁵ Nečekaným spojencem se stal názorově konzervativní lord kancléř Roundell Palmer, hrabě ze Selborne (1812–1895), bývalý generální prokurátor, který po schůzce s J. Brightem a A. Hobhousem souhlasil, že návrhy změny zákona zaštití. V lednu 1881 opět navrhli G. Anderson a J. H. Palmer stejný zákon jako v předchozím roce, a to pro obě legislativní části státu.

¹⁵⁹ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 196. K optimismu také přispíval fakt, že generálním soudcem (odpovídal za vojenské soudnictví) byl 1880 jmenován příznivec reformy G. Osborne Morgan, navíc byl v témže roce jmenován i tajným radním, tj. členem sboru poradců královny Viktorie, srv. SHANLEY, *op. cit.*, s. 122.

¹⁶⁰ *House of Commons Debate*, 9 June 1880, Vol. 252, cc. 1534–1536.

¹⁶¹ Tamtéž, cc. 1537–1538.

¹⁶² Tamtéž, c. 1544.

¹⁶³ Tamtéž, c. 1545.

¹⁶⁴ *House of Commons Debate*, 18 February 1879, Vol. 243, cc. 1436–1444.

¹⁶⁵ SHANLEY, *op. cit.*, s. 122.

Pro srovnání uvedme, že skotský návrh byl velmi krátce podruhé projednán v dolní komoře,¹⁶⁶ poté byl v horní komoře představen lordem kancléřem,¹⁶⁷ ve výboru doplněn o některé požadavky *Married Women's Property Committee*, finálně schválen a v červenci 1881 podepsán královnou jako *An Act for the Amendment the Law regarding Property of Married Women in Scotland* (Zákon o novelizaci zákona ohledně majetku vdaných žen ve Skotsku). Zrušil tradiční právní majetkovou doktrínu skotského práva *jus mariti* a ustanovil, že movitý i nemovitý majetek ženy, získaný před i během manželství, byl svěřen ženě k samostatnému užívání, pokud měl manžel trvalé bydliště ve Skotsku. Žena ale bez souhlasu manžela nemohla s majetkem dále vlastnický nakládat (tj. např. jej prodat či pronajmout). Její movitý majetek nemohl být zabaven za manželovy dluhy.¹⁶⁸ Skotský zákon tedy nedosáhl požadované změny, kdy by měla manželka stejná majetková práva jako před uzavřením manželství, ale byl stále vnímán jako posun k plné rovnoprávnosti.¹⁶⁹

Palmerův návrh změny majetkových zákonů vdaných žen pro Anglii, Wales a Irsko nečekal tak snadný legislativní proces jako skotský návrh. Po prvním a druhém čtení byl návrh poslán do parlamentního výboru a výbor složený z podporovatelů reformy jako byl J. H. Palmer, J. Bright, G. Goldney, H. Davey, G. S. Lefevre i přes drobné úpravy ponechal podstatu zákona založenou na tom, že vdaná žena je *feme sole* a manželství majetková práva ženy nezmění. Návrh zákona však narazil na parlamentní opozici, vzhledem k opakujícímu se projednávání otázky irské reformy držení půdy bylo jeho projednávání několikrát odloženo, a nakonec ho předkladatel sám stáhnul.¹⁷⁰

Konečný úspěch snahy o reformu majetkových zákonů vdaných žen přišel až v roce 1882. Na žádost členů *Married Women's Property Committee* přesvědčil J. H. Palmer lorda kancléře Selborna, aby představil návrh zákona připraveného a částečně legislativním procesem proběhlého o rok dříve jako vládní návrh, a to neobvykle nejdříve v horní komoře. Návrh zákona byl po prvním a druhém čtení v podstatě bez diskuse odsouhlasen a poslán do výboru parlamentu a 19. května 1882 schválen horní komorou ve třetím čtení.¹⁷¹

V dolní komoře návrh zákona¹⁷² představil velšský právník a poslanec G. Osborne Morgan (1826–1897). Ve druhém čtení rovnou požádal dolní komoru, i vzhledem k pozdní noční hodině, o schválení návrhu bez debaty „s ohledem na to a na skutečnost, že princip návrhu zákona byl v této sněmovně opakovaně projednáván“.¹⁷³ Odpůrce návrhu G. Cambell si sice přál, aby se návrh zákona projednával jindy než o půl druhé v noci a navíc v tak krátké době od rozeslání návrhu zákona po prvním čtení, že se s ním ani nemohl seznámit, ale přítomní poslanci jej přehlasovali a návrh zákona byl ve druhém čtení schválen

¹⁶⁶ *House of Commons Debate*, 25 April 1881, Vol. 260, cc. 1179–1181.

¹⁶⁷ *House of Lords Debate*, 27 May 1881, Vol. 261, cc. 1438–1440.

¹⁶⁸ An Act for the amendment the Law regarding Property of Married Women in Scotland (44 & 45 Vict., c. 21), in: *The Public General Acts Passed in the Forty-Fourth and Forty-Fifth Years of the Reign of Her Majesty Queen Victoria*, London 1881, s. 38.

¹⁶⁹ HOLCOMBE, *op. cit.*, s. 200.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ První čtení *House of Lords Debate*, 14 February 1882, Vol. 266, c. 626; druhé čtení *House of Lords Debate*, 7 March 1882, Vol. 267, cc. 316–317; třetí čtení *House of Lords Debate*, 19 May 1882, Vol. 269, c. 1066.

¹⁷² První čtení *House of Commons Debate*, 2 June 1882, Vol. 269, c. 1932; druhé čtení *House of Commons Debate*, 8 June 1882, Vol. 270, cc. 615–617.

¹⁷³ *House of Commons Debate*, 8 June 1882, Vol. 270, c. 615.

a poslán do parlamentního výboru.¹⁷⁴ Při projednání ve výboru navrhl konzervativní poslanec Ch. N. Warton (1832–1900),¹⁷⁵ aby první článek zákona o tom, že vdaná žena bude schopná držet a nakládat s majetkem jako *feme sole*, byl omezen jen na manželství uzavřená po vejití zákona v účinnost, což bylo odmítnuto.¹⁷⁶ Warton také neúspěšně navrhl, aby zákon byl účinný až od roku 1885 místo navrhovaného 1. ledna 1883. Odpůrce G. Cambell navrhl, aby bylo jmění obou manželů použito na zaopatření partnera a rodiny, čímž by se změnil charakter a princip celého zákona, a to poslanci zamítli.¹⁷⁷ Po souhlasu parlamentního výboru dne 11. srpna 1882 byl návrh s pozměňovacími návrhy Osborna Morgana 15. srpna 1882 ve třetím čtení finálně schválen dolní komorou parlamentu a dne 18. srpna 1882,¹⁷⁸ na měsíc přesně 12 let od prvního zákona o majetku vdaných žen, obdržel královnin souhlas, čímž se stal platným zákonem s účinností od 1. ledna 1883 a současně k tomuto datu byl tímto zákonem zrušen *Married Women's Property Act of 1870* včetně novely z roku 1874.

Married Women's Property Act of 1882 stanovil, že „vdaná žena bude schopná nabývat, vlastnit, upravovat závěti či jinak, všechn nemovitý i movitý majetek jako její samostatný majetek, stejným způsobem jako by byla *feme sole*, bez zásahů jakéhokoliv poručníka“.¹⁷⁹ Vdané ženy mohly samostatně uzavírat smlouvy a ručit za ně svým odděleným majetkem, žalovat a být žalovány na základě smlouvy nebo občanskoprávního deliktu. Vymožené škody náležely jen ženě či je naopak mohla sama platit bez účasti manžela. Byla fakticky obnovena právní osobnost manželek, protože soudy byly nuceny uznat manžela a manželku jako dva samostatné právní subjekty stejně jako by manželka byla svobodnou ženou. Mezi nová práva vdaných žen patřilo právo žalovat a být žalována. Manžel s manželkou se však vzájemně nemohli žalovat za občanskoprávní delikt a také za trestné činy jako krádež, pokud spolu žili.¹⁸⁰ Každá vdaná žena získala stejné občanskoprávní opravné prostředky a ochranu svého separátního majetku tak, jakoby jí takový majetek patřil jako *feme sole*. Pokud vdané ženy samostatně podnikaly, nově se na ně vztahovaly zákony o bankrotu, ale jen do výše jejich osobního majetku. Mohly také uzavřít životní pojistku a vlastnit akcie na jméno.¹⁸¹ Vdané ženy nadále však neměly plnou právní způsobilost k sepisování posledních vůlí, pokud jí žena sepsala jako vdaná, tak nemohla dále odkázat to, co by sama zdědila po manželově smrti; jako vdova by kvůli tomu musela sepsat novou závěť.¹⁸² V roce 1893 byla ovšem vydána krátká novela *Married Women's Property Act*

¹⁷⁴ Tamtéž, c. 617.

¹⁷⁵ G. Osborne Morgan na Wartonovu námitku, že předchozí projednávání bylo úspěšné, odpověděl, že za to může i sám Warton, který „blokoval každý návrh zákona, dobrý, špatný nebo bezvýznamný“. *House of Commons Debate*, 11 August 1882, Vol. 273, c. 1606.

¹⁷⁶ *House of Commons Debate*, 11 August 1882, Vol. 273, c. 1607.

¹⁷⁷ Tamtéž, cc. 1607–1608; cc. 1611–1612.

¹⁷⁸ *House of Commons Debate*, 15 August 1882, Vol. 273, c. 1847.

¹⁷⁹ An Act to consolidate and amend the Acts relating to the Property of Married Women (45 & 46 Vict., c. 75), in: *The Public General Acts Passed in the Forty-Fifth and Forty-Sixth Years of the Reign of Her Majesty Queen Victoria*, London 1882, s. 366.

¹⁸⁰ Novela zákona z roku 1884 (47 & 48 Vict., c. 14) upravovala podávání důkazů v trestním řízení mezi manželi.

¹⁸¹ An Act to consolidate and amend the Acts relating to the Property of Married Women (45 & 46 Vict., c. 75), in: *The Public General Acts Passed in the Forty-Fifth and Forty-Sixth Years of the Reign of Her Majesty Queen Victoria*, London 1882, s. 366–368.

¹⁸² SHANLEY, *op. cit.*, s. 127.

of 1882, která upravovala nutnost po smrti manžela napsat novou závěť a upřesňovala podmínky uzavírání smluv vdanými ženami.¹⁸³

Ke schválení *Married Women's Property Act of 1882* pomohla souhra několika faktorů: kromě proreformních argumentů, které v parlamentu zaznívaly více než 20 let a přesvědčily většinu přítomných poslanců, bylo z procesního hlediska zásadní, že zákon byl vládním návrhem, takže dostal prostor k projednání, jelikož v 80. letech 19. století projednával parlament a jeho komory velké množství zákonů, často až 20 v jednom dni. Díky vládní podpoře bylo také projednání návrhu zákona dobře časově naplánováno. Předložení návrhu jako vládního nejprve v horní komoře a podpora lorda kancléře Selborna, bez něj by nejspíše zákon v horní komoře nebyl tak lehce schválen, ulehčila cestu parlamentním legislativním procesem, která mohla být zdlouhavá a plná legislativních nástrah, jak se ukázalo v případě návrhů zákona v roce 1869 i 1881.¹⁸⁴ Při druhém čtení v dolní sněmovně nebyla otevřena obecná rozprava nad zákonem, čímž se zmenšil prostor pro kritiku a případné zamítnutí. Zcela určitě pomohlo i to, že se zasedání dolní komory parlamentu účastnila po půl druhé ráno ani ne polovina z celkového množství zvolených poslanců, čímž se zmenšil počet lidí, kteří by se chtěli účastnit debaty či mohli hlasovat proti.

Kromě předkladatelů návrhu zákona měl podíl na úspěchu právník R. Pankhurst (1834–1898) ze spolku *Married Women's Property Committee*, jenž text návrhu zákona pomáhal připravovat a zohlednil zde i předcházející vládní výtky generálního prokurátora a dobrá doporučení některých poslanců dolní komory. Reforma majetkových zákonů navíc zapadala do kontextu širší legislativní reformy, do slučování *common law* a práva *equity*, reorganizace soudů podle *Judicature Acts* v 70. letech, kterou podporovali obě hlavní parlamentní strany. Mnoho konzervativních poslanců, včetně klíčového lorda kancléře Selborna, podpořilo změnu majetkových zákonů z čistě legislativního důvodu, a nikoliv proto, že by byli velcí příznivci majetkové rovnosti vdaných žen a svobodných žen a mužů.

Married Women's Property Act of 1882 zrušil několik století starý princip *common law* – princip *coverture* vdaných žen; zákon dával vdaným ženám stejná majetková práva jako neprovdaným, což bylo obsaženo v opakující se zákonně frázi „jako *feme sole*“. Byla to zásadní fráze, kterou se snažili poslanci do zákona dostat od roku 1857, ale zároveň v zákoně z roku 1882 zůstal zachován jazyk předchozího zákona o separátním majetku vycházejícího z práva *equity* a předchozí právní praxe. Tato jazykově-právní dichotomie dokazuje, že i když došlo k obrovskému posunu v majetkových právech vdaných žen, tím, že došlo k jejich oficiálnímu zrovnoprávnění s neprovdanými ženami a vdovami, ženy stále nebyly společností chápány jako rovnocenné s muži: neměly plná politická práva, měly mnohem menší možnosti vzdělávání a zaměstnání a nižší mzdy, nižší dědický podíl oproti prvorozenému bratrovi apod. a ekonomicky se tak většinou nemohly manželům rovnat.

¹⁸³ An Act to amend the Married Women's Property Act 1882 (56 & 57 Vict., c. 63), in: *The Public General Statutes Passed in the Fifty-Sixth and Fifty-Seventh Years of the Reign of Her Majesty Queen Victoria*, London 1894, s. 334–335.

¹⁸⁴ Legislativní proces od návrhu zákona po konečné schválení mohl být velmi zdlouhavý (po třech projednání návrhu v dolní komoře následovalo jednání ve výboru dolní komory, dvě až tři jednání horní komory, případně projednání ještě ve výboru horní komory, případně následně navrácení návrhu zákona do dolní komory apod.).

Závěr

V pětadvacetiletém zápase o majetkové zrovnoprávnění vdaných žen můžeme vidět nejen legislativní historii. V procesu zrodu petic, mechanismu oslovování politiků, přesvědčování veřejnosti a tvorby zákonných návrhů, a zvláště prostřednictvím parlamentních debat, je možné ilustrovat dobové myšlení, vnímání žen a jejich společenské úlohy a postavení. Parlamentní debaty provázající návrhy zákonů na majetkovou emancipaci žen ukazují jak právní argumenty, tak ideologické překážky a genderové předsudky, na které aktivistky a jejich podporovatelé při svých snahách o nenásilnou legislativní změnu právního postavení vdaných žen naráželi.

Argumenty aktivistek byly převážně morálního charakteru. Výchozí právní úpravu odsuzovaly jako „neferovou“ na základě kazuistiky, kdy shromažďovaly svědectví, jak byly ženy neeticky a nespravedlivě, avšak legálně, připraveny o finanční prostředky a majetek svými manželi a nemohly se nijak právně bránit. Uvádění konkrétních šokujících kauz v různých peticích a článcích velmi účinně ovlivňovalo veřejné mínění.

Kazuistiku a apel na spravedlnost od aktivistek převzali do své argumentace i reformě naklonění poslanci. Uvádění konkrétních příkladů toho, jak muži zneužívali svého dominantního postavení v manželství, se stalo až do přijetí prvního majetkového zákona roku 1870 jedním z velmi častých proreformních argumentů při parlamentních debatách, protože pokud manželé zneužívali či by mohli zneužít výkon svých práv nad manželkou, tak už jejich právní postavení neplnilo ochranou funkci manželství jako celku a mělo by být zrušeno.

Boj aktivistek a jejich mužských podporovatelů za rovnoprávnost majetkových práv vdaných žen byl filozoficky zakotven v liberálních principech, jako je nedotknutelnost soukromého vlastnictví a rovnost osob a jejich práv před zákonem. Přesto se poslanci v parlamentních debatách o majetkových zákonech vyhýbali využití liberálních argumentů o svobodě jednotlivce a rovnosti žen. Využíván byl pouze argument, že vdaná žena má v majetkových právech nižší statut než nezletilec, duševně slabý či zločinec, neboť nemá žádný statut. Argumentace J. S. Milla přirozenými právy, rovností a spravedlností byla slyšitelná v 50. a 60. letech 19. století, v dalších letech přirozeně-právní argumenty ustupují a objevuje se více etický pohled a apel na zavedení právní ochrany finančně a majetkově zneužívaných vdaných žen.

Stoupenci reformy – poslanci a politici – jako podpůrný argument pro zavedení jiné právní úpravy majetkového režimu vyzdvihovali příklady odstoupení od *common law* v některých státech USA. Dalšími právními argumenty poslanců, kteří byli nakloněni reformě, bylo odmítání právního dualismu v úpravě majetkových práv vdaných žen, tedy odmítání souběhu *common law* a *equity* buď z důvodu principu právní jednoty hlášané v 70. letech 19. století právní reformou *Judicature Acts*, či z etických důvodů s argumentem, že je nemravné mít ekvitní právo pro bohaté vdané ženy a tvrdá pravidla *common law* pro vdané chudé ženy.

Odpůrci reformy v parlamentních debatách často používali právní argumenty postavené na tradici *common law* a neotřesitelném systému precedenčních pramenů práva, podpořené právní autoritou W. Blackstonea. Jako relevantní neuznávali komparaci s jinými právními úpravami některých států USA, které se původně řídily anglickým *common law*; možnost inspirace jinou fungující právní úpravou s poukazem na odlišné prostředí zásadně odmítali. Konzervativně odmítali změny, neboť podle nich *feme covert* bylo ochranou ve prospěch

vdané ženy i ve prospěch celé rodiny, protože utvářelo „pohodu domácího krbu“ a koncept *domesticity* byl pro většinu středostavovské společnosti morálním imperativem.

Ochrana ženy před její vlastní marnotratností, důvěřivostí či hloupostí, která by vedla ke ztrátě jejího majetku a poškození celé rodiny, se jako zásadní argument odpůrců návrhů zákonů objevoval v parlamentních debatách zřídka; spíše se používal méně dehonestující odkaz na fyzickou a psychickou slabost žen a mužskou ochrannou roli. Pomocí náboženských argumentů vysvětlovali, že existují nepřekročitelné rozdíly mezi mužem a ženou a jejich rozdílné role v manželství, ve společnosti a životě vůbec jsou správné, neboť jsou dány od Boha. Většině odpůrců navrhovaných reforem vadilo narušení dosavadní staleté praxe, navrhovaná změna pro ně byla moc velká a náhlá. Byli ochotni připustit nápravu dílčích morálních selhání některých manželů především z nízkopříjmových vrstev pracující třídy, ale tyto excesy nebyly pro odpůrce reforem reálným důvodem zrušení *coverture* vdaných žen, zvláště po přijetí zákona o rozvodu v roce 1857 a po přijetí prvního zákona o majetku vdaných žen v roce 1870. Obávali se ztráty autority manžela a změny fungování rodiny jako pospolitě ekonomické jednotky a rozpadu společenských hodnot.

Princip, aby měly vdané ženy stejná majetková práva jako neprovdané, tj. jako *feme sole*, navrhl uzákonit na základě veřejné Petice poprvé v roce 1857 H. Brougham, avšak úspěšně toho bylo dosaženo až po dlouhých 25 letech agitace, petic, vydaných brožur, nespočtu parlamentních zasedání a debat a několika zákonných návrhů, na nichž pracovalo mnoho mužů a žen. Schválení *Married Women's Property Act of 1882* bylo jedním z největších vítězství emancipačního hnutí a největší změna právního postavení anglických vdaných žen v 19. století. Je nutné zdůraznit, že současně představovalo významnou změnu v právním systému obecně: zákon přiznal vdaným ženám právní osobnost a nezávislá majetková práva na manželovi, čímž zvrátil část anglického *common law* a jeho doktríny *coverture*.